

De Graeis

Rudolph Gaedechens

G.F. Neise del & sculp. 1862

DE GRAEIS.

DISSERTATIO MYTHOLO-ARCHAEOLOGICA,

QUAM

ILLUSTRI PHILOSOPHORUM ORDINI

AD IURA DOCTORIS PUBLICI

IN UNIVERSITATE LITERARUM IENENSI

RITE SIBI DEFERENDA

SCRIPSIT

RUDOLPHUS GAEDECHENS

DR. PHIL.

CUM DUABUS TABULIS AENEIS QUATTUORQUE EMBLEMATIS.

In Nacht geboren, Nächtlichem verwandt,
Beinah' uns selbst, ganz Allen unbekannt.
Graeae in Goethei Faust. part. alt.

GOTTINGAE

APUD VANDENHOECK & RUPRECHT.

MDCCCLXIII.

o

DE GRAEIS.

DISSERTATIO MYTHOLO-ARCHAEOLOGICA,

QUAM

ILLUSTRI PHILOSOPHORUM ORDINI

AD IURA DOCTORIS PUBLICI

IN UNIVERSITATE LITERARUM IENENSI

RITE SIBI DEFERENDA

SCRIPSIT

RUDOLPHUS GAEDECHENS

DR. PHIL.

CUM DUABUS TABULIS AENEIS QUATTUORQUE EMBLEMATIS.

In Nacht geboren, Nächtlichem verwandt,
Beinah' uns selbst, ganz Allen unbekannt.
Graeae in Goethei Faust. part. alt.

GOTTINGAE
APUD VANDENHOECK & RUPRECHT.
MDCCCLXIII.

FRIDERICO WIESELERO

S.

Hunc libellum, in multis contra Tuas expositiones directe disputantem, ad neminem potius quam Te mitti posse existimo, quippe quem utique Tibi iucundum fore sciam. Si quaestionibus meis assentiri potueris, per Tuas subtilissimas investigationes excitatis atque e

Tua disciplina profectis utere; sin minus Tibi visae fuerint verae, certe probum meum Tibi placebit studium quo rei tam obscurae aliquam lucem afferre conatus sim.

Jenae mense Maio anni MDCCCLXIII.

R. GAEDECHENS.

G.F. Neise del. et sculp. 1863.

§. 1.

De Graeis et Perseo.

Inter ea quae Perseus cum ad Medusae Gorgonis caput acquirendum proficisceretur fertur perpatrasse, primum fuit quod superavit Graeas. Erant hae — numero multo saepius tres vocantur quam duae [1]) — Phorcyos filiae et Cetus habitabantque in Oceani finibus qui ad occidentem spectant, ubi nec sol lucet nec luna [2]), aut prope Atlantem montem [3]). Senes autem erant inde a iuventute [4]); unum cunctae oculum [5]) unumque, ut alii addunt, dentem [6]) habebant, quibus in vicem utebantur [7]). Perseus a Minerva [8]), aut ab illa cum Mercurio [9]) ductus atque incitatus, cum iis a tergo [10]), eo ipso, ut nonnulli narrant, temporis momento quo oculum dentemque mu-

taturae maxime defensione destitutae essent electo [11]), appropinquasset, oculum dentemque eripit.

His rapiendis quid sibi voluerit Perseus varie traditur. Aeschylus [12]) iique qui eum sequuntur [13]) id facit Perseum agere ut, cum Graeae custodes sint Gorgonum [14]), has sciscitetur, eundemque, si sibi viam illae monstraverint, quae rapuerit se restituturum promittere atque propositum suum assequi; de qua quidem re etiam id in fabula additum invenitur quod mortem istis minatus sit [15]), — maior scilicet pars familiae Phorcyos mortales sunt. Si autem ea narrationis mutatio fit [16]) ut eo quem rapuerit oculo in Tritonidem iacto, cum caecae redditae sint custodes, facile Gorgonas superaverit, prorsus ea res est vilis: qua tota everteretur fabula, in qua unica est res difficilis vincenda Medusa, Graeae ita superantur ut tanquam impedimentum quoddam multo levius ante tollatur.

Contra alii [17]) custodes Gorgonum Graeas fuisse non memorant Perseumque propter id tantum eas convenire faciunt ut ex iis comperiat quod sit iter ad nymphas quae galeam Plutonis, peram, soleas alatas possideant; haec autem illi ad Gorgonis caput acquirendum necessaria sunt, quam quidem rem ita ut supra iam tetigimus consequitur.

§. 2.

De Graeis Hesiodeis et Aeschyleis.

Auctores sunt in hunc mythum qui est de Graeis in primis Hesiodus et Aeschylus. Ille ab iis memorandis partem illam valde nobis attendendam theogoniae

incipit qua Phorcyos prolem lustrat; habet de iis haec: „Phorcyi vero Ceto peperit Graeas, pulchris genis adornatas, inde a partu senes; Graeas quas vere nominant et dii immortales et homines humi incedentes, Pephredo bene vestitam et Enyo croco velatam“ [1]); hic, qui fusius earum in Phorcidibus tragoedia mentionem fecit, inter ea portenta eas appellat quae Ioni Prometheus nuncupat in erroribus attingenda, haec de iis proferens: „qua Phorcides habitant, veteres virgines, tres, cycnorum forma, uno oculo unoque dente praeditae, quas neque sol radiis suis visit neque nocturna luna umquam [2]).“

Itaque quam fieri potest maxime haec inter se discrepant: illic duae sorores, hic tres, illic figura plane humana, pulchris vestibus induta, illic puellae formosae, hic portenta quaedam uno oculo, uno dente, cum tres sint personae; illic Graearum nomen cum vi iteratum, hic nullum eius vestigium, sed filiarum Phorcyos seu Phorcidum haud admodum gravis denotatio; vix denique ullus mythus magis idoneus sit ad magnam quae inter utriusque poetae deos intercedit differentiam illustrandam. Quippe is qui theogoniam scripsit, cum aetate viveret deorum religione penitus imbuta, id propositum habebat ut docto carmine singulos deos aequalibus suis ad certam quandam rationem redigeret atque in stemma comprehensos ordineque compositos iis qui pie illos colerent offeret, virium ac fortunarum magis varietate quam diversitate specierum indolumque et attributorum quae dicimus copia singulorum discernendi studiosus; contra Aeschylus, cum ipse esset deorum cultor, quoniam perturbatam iam atque labentem tum temporis deorum opinionem intelligebat, id agens ut sua pietate tam-

quam medicina aequalium animos erigeret, priscis fabulis religiose servandis et referendis eas opiniones notionesque quas deorum suorum numinibus Graeci expressas habebant etiam extrinsecus specie adaequare illosque quasi praesentiores coram animi oculis collocatos in ipsas mentes inducere studebat, qua quidem re coactus eo minus ab iis quae rei scenicae ratione requirebantur vindicare se potuit. Itaque, ut Harpyias, apud Hesiodum [3]) veloces easdem ac formosas, turpia quaedam feminarum alatarum monstra [4]) facit, sic Gorgonibus, quae eaedem apud Hesiodum ita omni atrocitatis foeditatisque additamento [5]) carent ut Medusa vel digna sit quae Neptuni amore fruatur [6]), utitur et ad Furiarum foeditatem ex illis illustrandam [7]) et ad pericula itineris ab Ione ineundi pingenda, in quo istae etiam habitent [8]), portenta generi humano invisa, sibilantibus ex ipso ore serpentibus. Quamobrem fieri iure non posse illico apparet ut ea quae illi scriptores re vera vehementer inter se discrepantia indicant mutandis codicum lectionibus in consensum urgeantur, id quod in ipsis Graeis plus semel tentatum est. Quippe in primis, cum apud Aeschylum forma sint minime videlicet venusta, genarum pulchritudinis laudem, quam iis impendit Hesiodus, detrectare sunt qui conati sint [9]); quam praesertim cum arbitrentur crinium canitiei repugnare, ab eodem poeta iis tributae; atqui ista, dummodo ne sit aetatis senilis, quandoquidem inde a partu propria est illarum naturae, nullo modo efficitur genas iuvenili colore et integritate eas habere non posse. Quis in eam opinionem incideret Galatarum liberos, quibus, ut narrat Diodorus [10]), in partu et aetate puerili cani capilli esse solerent, propter eam ipsam rem etiam turpes ac senilibus oris lineamen-

tis fuisse? Satis mira certe haec Graearum descriptio est illa quidem, sed id ipsum scilicet vult Hesiodus, mira ac quae cum rerum natura convenire non videantur referre; neque profecto errabimus si proinde eum ad hanc ipsam admirabilitatem manifestiorem reddendam genarum pulchritudinem iuxta canitiem crinium posuisse sumpserimus ut post paucos versus Echidnae et foedam piscium caudam et pulchras genas et lucidos oculos esse fabulatur [11]). Goettling recepta Seleuci lectione, quae est *καλλιπάρηος*, eam vocem quae et ipsi Graeis non bene tribui posse videretur ad Cetonem retulit, etiam aliis apud Hesiodum [12]) locis sic appellatam; sed recte Muetzell [13]) hac tota carminis parte epitheta semper filiabus, numquam matri impendi observavit. Quae lectio eo minus probabilis esset si cum Goettlingio pro „*Γραίας*" id quod est minore pondere „*παῖδας*" ut legeremus animum potuissemus inducere. Tum enim id quod est „*παῖδας*" solum per se positum esset, id quod nisi Graeae unica Phorcyos et Cetonis proles afferentur fieri non posset. Atqui continuo de ea subiicit Hesiodus Gorgonas et infra Hesperidum serpentem [14]), ex quo sequitur „*παῖδας*", si in Graeas solas esset referendum, retineri non posse nisi gravi aliquo epitheto, quale traditum est „*καλλιπαρήοις*", apposito. —

Verum minime eam repetitionem quae fit per iteratam vocem „*Γραῖαι*" remiserim, quin id quod sequitur „*δή*" servari eam vel disertissime requirere videtur. Etenim Hesiodus cum vocem quae est „*Γραῖαι*" iterum ponit bene sibi est conscius non nomen id proprium, sed appellativum [15]) — quae grammatici dixerunt — esse et significare canas vel senes; aliudque nomen quoniam cognitum non habet, tamquam excusationis causa

pergit affirmare: senes feminae, neque aliter profecto eas nominant dii hominesque, aliud iis nomen inditum non est.

Hac autem re ita constituta et affirmatione illa ab Hesiodo facta id inculcari videtur venerabili dignitate esse Graeas, a diis hominibusque coli atque a remotissimis temporibus celebratas esse [16]); id quod etiam ex aperta poetae inopia colligitur aliquid certi de vita, vi, fortunis Graearum pronuntiandi. Nam cum de singulis quibusque reliquis qui huius familiae sunt, satis illo magno numero, quidpiam referre possit, — de Medusa a Perseo interfecta liberisque Pegaso et Chrysaore ex ea prosilientibus, de Geryone, Ortho, Eurytione per vim ab Hercule caesis, de Typhaonis et Echidnae nuptiis eorumque cum sua cuiusque fortuna prole, Chimaera a Bellerophonte trucidata, Sphingis devastationibus, Nemaei leonis leto, Hesperidum serpentis custodia —, de Graeis acquiescendum nobis esse patitur in eo quod parce alteri pulchram, alteri croceam vestem esse dicit.

Valde hoc est mirum tantumque abest ut Hesiodi inventum esse videatur ut potius in certa aliqua re positum id esse necesse sit; quod etiam eo probatur quod in una tantum Graea vestis colorem indicare potest Hesiodus, in altera eius rei ignorantiam sub eo quod est εὐ, nullam certam imaginem praebenti, occultat. Itaque in hac re poeta aut priscam aliquam quae ei iam non integre in memoria obversaretur traditionem sequitur, aut, id quod multo mihi videtur probabilius esse, imaginem priscam in tabula pictam in memoria collocatam habet in qua cernerentur Graeae. Esse autem Hesiodi temporibus hos ipsos potissimum mythos imaginibus pictos, id ultra omnem dubitationem e poetae descriptione Gor-

gonum sororum in scuto Herculis Perseum persequentium colligi posse videtur[17]), quam utique in imagine ille spectatam exhibuit. Sic hoc loco, quoad quidem fieri potest, eam lacunam quam amplioris de antiquissimis venerabilissimisque Graeis notitiae inopia admittere coactus est aliqua saltem ex parte explere studet vestibus illarum, quae scilicet praeter capillorum canitiem genarumque pulchritudinem iam antea memoratas in imagine illa facile in primis oculorum attentionem cepissent, — nam de aliis Graearum attributis ne omnino quidem ceteroquin quidquam scimus —, e priscae illius cuiusdam imaginis memoria indicandis. Verum sic quoque defecta est eius notitia, seu alterius vestis colorem oblitus sit, seu mixto fuerit illa incertoque colore: certe nihil aliud quam croceam vestem, acerrime sine dubio pictam, referre scit.

Tres Graeae cum apud Aeschylum et ceteros scriptores plerosque exhibeantur, Goettling etiam Hesiodeo loco Deino vel Iaino adiungere, si fieri posset, studuit. At eo minus duarum numerus apud Hesiodum deserendus esse ac propter id ipsum ista mutatio haud probabilis videtur quod nequaquam unus est Hesiodus qui eam praebeat: quippe Hyginus, Ovidius, Tzetzes in theogonia, et ipsi duas tantum Graeas exhibent, neque in una certe imagine antiqua de eo numero certari potest [18]).

Hactenus Hesiodus, cuius de Graeis nuntiata, prae ceteris gravissima, prorsus integra, lectione nihil mutata, retineri posse censeo; praeter eum, ut supra iam dictum est, in primis auctor est in hunc mythum Aeschylus, qui quidem statim cycnorum forma (*κυκνόμορφοι*) Graeis tribuenda ad rationem plane aliam deducit hanc de Graeis

quaestionem. Etenim ut omne bestiarum additamentum humana figura detrectata mythologiae Graecae personis affixum inferiorem dignitatis gradum prodit, sic etiam alitum forma Graeis admixta dignitatem earum ab Hesiodi temporibus infractam esse sequitur. Atqui ea ipsa vox nuper a Wieselero [19]) saepius atque argumentis tam gravibus impugnata est ut accuratius in eam controversiam inquirere necessarium videatur.

Primo igitur ille vir doctus eam difficultatem rependit quae existeret si Graeae oculum dentemque cogitarentur mutare, quod quidem apud seriores scriptores diserte affertur, ut vel sint qui Perseum mutantibus supervenisse testentur. Quam difficultatem ipse etiam tollit, cum sexcentas imagines respiciens fieri potuisse concedit ut Graeae, perinde ac Sirenes et Harpyiae, lacertis manibusque humanis praeditae cogitarentur. Neque tamen haec ratio necessario videretur ineunda; nam Graeae vel unguibus aliquo modo id sibi officium praestare poterant, quod si quis opponere voluerit per ipsam rerum naturam fieri non licere, nihil in portentis tam miris obstat quo minus vel tales fuisse illos ungues sumamus quales ad eam operam idoneae essent; si quidem quis hominum antiquorum tam accurate eam rem ad singulas partes omnino imaginari voluit. In iis quae tam mirae sunt ne mira quidem, insolita, supra naturam humanam posita male nos habere debent, neque in eo anxie ac religiose haerendum est num quid de singulis ad ea quae in cogitationem cadunt revocari possit; idque in hac re eo minus quod unus iste duarum vel trium oculus et dens non pro Aeschyli aut alius cuiusdam poëtae inventis, sed pro vestigiis potius prisci de Graeis mythi habendi sunt quem Hesiodus non noverit.

Alterum argumentum quod contra cycnorum formam Graeis ab Aeschylo tributam faciat ex eiusdem poetae fabula ducit Wieseler cui titulus fuit Phorcidum. Dicit autem, si in Prometheo cycnorum formam Graeis assignavisset poëta, ne in Phorcidibus quidem alia figura easdem in scenam produci iure potuisse, neque vero esse cycnorum corpore virgines dignas quae in tragoedia exhibeantur. Id sane ne mihi quidem ullo modo statui posse videtur alia forma in Prometheo descriptas, alia in Phorcidibus ante oculos positas esse Graeas. Iam autem dolendum est quod de hac tragoedia nimis malam notitiam habemus: quippe praeter id quod simplicis scribendi generis exemplar ferebatur [20]), quod non attinet ad rem, omnia quae e fragmentis hauriri possunt haec sunt quod Perseus, velut suis venator, in specum intrabat [21]) et quod Graeae prae Gorgonibus custodiebant, quibus item id inesse suspicari possumus Vulcanum fuisse apud Aeschylum qui falcem Perseo ad impugnandam Gorgonem traderet [22]). Ad haec cum quadam certitudine mediam hanc fabulam trilogiae fuisse constituere possumus cuius prima pars erat Danae, ultima Polydectes [23]). Itaque Danaam veri simillimum est continuisse fortunas eius feminae a Iove amatae quas tulit apud Polydectem: hunc eam amantem, ipsam respuentem, Perseum, qui eius voluntati obvius esset, illi invisum et ad Gorgonis caput afferendum missum; Phorcidibus tum descripta fuisse eius facta egregia Gorgoneumque acquisitum; Polydecte denique eam ultionem productam fuisse quam Perseus ea ipsa re quam Polydectes certae eum morti consecraturus comparari iusserat repetit ex homine nefario et occaecato, et liberatam matrem. Atqui in media fabula, sine dubio, ut diximus,

de Persei fortiter factis agente, non de Graeis solis orationem fuisse id ne mentione quidem eget. In grandibus enim eius certaminibus loco sunt valde secundario, cumque nihil sint nisi levia obstacula prius superanda quam ad id quod summum ac difficillimum est perveniatur, admodum exiguum periculi ei praebent; atque etiam Gorgonum custodibus iis designatis in id ipsum certo ducimur ut ne Gorgonas quidem defuisse in fabula, contra primarias quasdam partes tenuisse censere debeamus.

Fortasse tale aliquid etiam e Phorcidum titulo licet colligere, qui nihil aliud indicat quam de Phorcyos prole fabulam esse; inter quam Gorgones non minus sunt quam Graeae. Nam quamvis apud Aeschylum distincte bis Phorcides [24]) nuncupentur Graeae, tamen poëtae et Graeci et Latini Gorgonem Medusam [25]) vocare amant Phorcynidem [26]), quae item appellatur *Φορκοῖο γένος*, perinde Phorcis [27]); certe nequaquam mire nos habere posset si in fabula quae est de Graeis et Gorgonibus utraeque sorores cunctae Phorcidum nomine comprehenderentur.

Duobus autem modis Graeae in scena collocatae esse poterant, aut actrices, aut in choro. Alterum si sumpserimus, haud admodum offenderem in cycnorum forma: quippe pro domicilio iis specus quidam ad cuius introitum commorarentur datus esse poterat, ut non utique opus esset in frontem scenae eas provenire, et superiore tantum corporis parte conspectui data rem scenicam sapienter instaurantis esset formam istam vel occulere vel certe tam leniter indicare ut nullam excitatura esset offensionem. Sed occuli non poterant unus oculus unusque dens, qui quidem praesertim cum ipsam locutionem necessario mutilam redditurus esset, re vera

valde incredibile fit suas partes in fabula egisse Graeas[28]), hocque magis si, ut Welcker[29]) putat, in choro eas fuisse cogitemus. Duodecim Graeas ab Aeschylo in scenam productas esse ne ipse quidem credit: quater istae ternae, quattuor cunctae dentibus quattuorque oculis instructae necessario videlicet ridicule magis animos affecturae neque cantica nimis blanda editurae essent. Incidit autem, cum iure G. Hermannum[30]) Gorgonas cum Graeis in choro collocantem refellat, eo quod ad tres Graeas ministras quoque, scilicet monstra similiaque, in chorum accessisse statuit, in eum errorem ut admixtis ad Graeas, quae certe primarias in choro partes essent acturae, inferioribus quibusdam personis e dominantibus et servientibus chorum compositurus sit. Mihi enim novem istae ministrae, quas omnino exstitisse non scimus quasque qui necesse sit vel etiam liceat inducere non intelligo, non magis ferri posse videntur quam quae choro praefuerint tres uno oculo unoque dente duces. Atque porro, quandoquidem etiam apud Aeschylum Perseus illas res Graeis eripuisse aut certe cum ipsis dimicasse putandus est, num id ceterae novem quae chorum efficerent paterentur? Minime. Id fieri non posse nomen demonstrat custodum, quae quidem dominas defendere conaturae essent. Quid multa? in dominas et ministras distributum nancisceremur chorum, quodque gravius est, ita eum et patientem et agentem ut fieri posse in tragoedia Graeca cogitari vix potest. — Quae cum ita sint, ad id propensus sum ut omnino in scenam productas esse eas non credam, tragoediam autem sic fere fictam esse arbitror: scena erat Graearum ad Oceanum, qua secundum Aeschylum habitabant, domicilium; ad quas venit nuntius, Perseum appropinquare

et quamnam ad rem referens. Admonitiones chori, Gorgonum ira, verum etiam irrisio ac fastus; Gorgo capite suo in lapidem quidquid occurrerit mutante ab omni tutam se opinatur. Iam in domiciliis suis dormitum accumbunt conquiescente etiam choro. Appropinquat Perseus tutantibus Minerva et Mercurio, vel etiam sola Minerva, a quibus impellitur ut in istud domicilium penetret: revertitur peracta re cum Medusae capite, festinanter fugiens. Expergiscuntur sorores: desperatio atque exacerbatio, tum persequi istum parant. Ipsae sine dubio id quod truculenter factum est ploranti choro communicant, versusque ille quem supra iam alii loco vindicavimus „velut suis venator in specum intravit" optime etiam huic Gorgonum orationi irascenti atque furienti conveniret. Iam fortasse vere incipiunt propere illum insequi, aut, id quod praefero, deorum numina aliqua rei conspirare intelligentes cum questu sortem suam ferunt, nisi forte amicus iis deus, vel Neptunus, Medusae amator, vel Phorcys pater, solatium afferens atque dolorem eo quod summos honores promittit, quorum Medusae caput in Iovis manibus aut in Minervae pectore collocatum particeps futurum sit, leniens accedebat, ita ut totum pacatis ac mitigatis animis ad finem perduceretur. In choro autem fuisse maxime mihi libet fingere, quo forsitan etiam domicilium prope mare positum nos ducat, marinas inferioris gradus deas, Nereidas, Oceanidas, alias eiusdem generis, quae, cum praecipue sapientes, consulentes, solantes, querentes ab Aeschylo inductae sint, Graeis et Gorgonibus sanguine essent coniunctae.

Quod utcumque se habeat, id mihi videor demonstrasse nequaquam necessarium esse in Phorcidibus Graeas in ipsam scenam productas sumere, contra et

ex forma et ex internis causis multo esse veri similius primarias fabulae personas Gorgonas fuisse, Graeis ita tantum adiunctis ut a Perseo victae per quempiam nuntiarentur; nullo autem modo ex eo quod in illa Aeschyli fabula memorentur argumentum contra istam cycnorum formam reperiri.

Tertium quo illam formam admitti non posse probet id affert Wieseler quod a nullo alio scriptore eius mentio fiat. Atqui et lectio quae est apud Aeschylum vel summam fidem habet, quam quippe scholiasta quidam sine dubio intentabilem in exemplari suo inveniret, ita ut, quamvis quid ea sibi vellet non satis intelligeret, tamen retineret eam sine ulla retractatione [32]); et Tzetzes in theogonia [33]) non solum cycnorum formam Graeis ascribit, verum etiam propriam de ea vocem habet *κυκνοειδος*, cum tamen e fonte prorsus alio haec hauriat quam Aeschylo, quia duas Graeas agnoscit, non tres, easque cum Gorgonibus communicatos habere facit oculum et dentem, quae mythi variatio plane ab Aeschylo aliena est. Quam autem Aeschylum potissimum parum secuti sint saepe scriptores valde etiam, si illustriora exempla omiserimus, ea ipsa testantur quae traduntur de Graeis, cum multo pauciores loci praeter unum oculum unum quoque dentem memorent quam qui de hoc tacent.

Sic cum cycnorum formam quae est Graearum apud Aeschylum sustentare posse mihi videar, brevissime liceat verba facere de Wieseleri coniectura, quam remissis aliis [34]) pro certa statui posse putat, scilicet *κυκνόφορκοι* [35]), in Hesychii glossa nixus quae est „*φορκόν· λευκόν. πολιόν. ῥυσόν*“, eamque vocem ita explicans ut sit „canae ut cycni“. Desiderat enim in Graeis Aeschyli

commemorari canos crines, „die wichtigste Eigenschaft". At si missum faciamus quod nequaquam omnes scriptores senectutem vel canos crines earum memorant, itaque non utique opus erat ea apud Aeschylum quoque indicari, tamen nota fuisse illi ea credo, inesse iam in „*δηναιαί*", quod idem est ac „*πολιαὶ ἐκ γενετῆς*" apud Hesiodum, maxime autem involvi in eo quod est per contradictionem in adiecto „*δηναιαὶ κόραι*", ergo „veteres virgines", „vetulae puellae". — Iam si illud „*κυκνόμορφοι*" respexerimus, ratione habita vesparum [36]) Aristophanis concedendum est crines humanos cum ipsis cycnorum pennis comparari [37]); solet tamen ea comparatio referri ad colorem cutis. Quod luculentissime probare mihi videntur loci qualis est Euripideus quo Thressae puellae cum cycnis comparantur [38]), Virgilianus quo „candidior cycnis" dicitur Galatea [39]), quod nimirum non respicit crines; neque aliud quidquam praedicat Pausaniae [40]) quem Wieseler affert locus, quo species quaedam aquilarum „*ἀετοὶ κύκνιοι*" appellantur, id est, qui sint toto corpore albi ut cycni, quem ad modum ipse addit „*μάλιστα ἐοικότας κύκνῳ λευκότητα*"; perinde Gregorius Turonensis insigni loco exsangue larvae os „caput cycneum" [41]) dicit, ac Cycnus nomen suum unice de cutis colore inditum habet [42]). Contra cum cycnis comparati cani crines, ut dixi, longe rarius vel adeo paucissimis forsitan locis inveniantur.

Licentius sibi indulserunt alii, qui *κυκνόμορφοι*, quoniam tuto erat traditum, retinerent, sed cycnorum formam exhorrescentes impavide „canis crinibus" vel „cano colore praeditae" interpretarentur, in quam vocis significationem nemo qui animo non temere praesumptis capto id vel legeret vel audiret esset incasurus [43]).

Iam, ut statim locus Aeschyleus ad finem deducatur, cum certitudine accipi posse videtur Graeas poetam non plena cycnorum forma, cui rei vel vox quae est „κόραι" contraria est, sed superioribus corporis partibus puellarum, inferioribus cycnorum praeditas finxisse, quales figurae fluviis ταυρομόρφοις capite saltem humano ornatis [44]), Sirenibus ὀρνιθομόρφοις [45]), sexcentis praeterea perinde speciebus ex hominum in antiquis imaginibus et alitum forma compositis similia sua nanciscuntur.

Gravius autem his quae intercedunt inter Graeas quae sunt apud Hesiodum et Aeschylum differentiis id est quod, cum hic Perseo primarias partes in eo mytho tribuat, illum Hesiodus ei interesse ignorat. Etenim, minime licet ex eo ipso quod aliquis scriptor de mytho quopiam sileat ignotum eum illi fuisse concludi possit, hic certe Hesiodi temporibus Perseum nondum in Graearum mythum implicatum fuisse apparet; nam sine dubio Hesiodus, cui ipsi, ut id in transitu moneam, ab Hesychio Gorgonum [46]), Graearum sororum, impugnatio, licet id non certissimo iure fiat [47]), pro invento tribuitur, in ea carminis sui parte qua numquam omittit eorum quae descripserit numinum impugnatores vocare, cum Gorgones proxime sequentes Perseique factum illic memoratum ultro eam mentionem excitaturae essent, illum commemorasset, praesertim cum aperte, ut demonstravimus, in angustiis sit quo minus aliquid de Graeis referat. Ut igitur hic amplificatio mythi cernitur Aeschyli tempore nota, sic nymphae apud alios scriptores illatae pro incremento iudicari debent quod post Aeschylum demum mythus sumpserit; ille enim eas non novit. Nam quamquam ex eo quod in Prometheo eas inter Graeas et Gorgonas non memorat certi quidquam in hanc

rem colligi nequit, — poterant enim seorsum habitare, ut ab Ione tangendae non essent —, sed quod in Phorcidum fragmentis Graeae ut Gorgonum custodes prae illis collocatae appellantur, id certe ostendit utrasque proxime sibi, ut apud Ovidium, habitantes cogitari, cum praesertim nullus scriptorum in Aeschylo nixorum nymphas memoret, omnibus Perseum a Graeis statim ad Gorgonas pervenire facientibus.

Quo autem causa ac ratio eius intercalationis paullo clarius illustretur, requiritur ut Persei iter cum Herculis breviter comparemus. Ut igitur Perseus paret Polydecti, sic in Eurysthei servitio est Hercules; ut ille, sic hic quoque arma a diis accipit, utrumque prosequuntur Minerva et Mercurius, quod Hercules in Hesiona periclitatur ab omni parte est exemplar liberatae a Perseo Andromedae, quae sequitur Laomedontis infidelitas Phinei et Agenoris perfidia imaginem suam accipit; Hercules Nereum ut viam sibi monstret cogit, Perseus Graeas, ac iam nymphae nymphas aequant quae sunt ad Eridanum, quae Herculi suppeditant quibus deum marinum superet, aut magis etiam Hesperidibus, quae, ut hae Perseum armis instruendum curant, aurea poma custodiunt, atque ut illae comiter plerumque Herculi obtemperant, sic etiam Perseo nymphae sine recusatione quod servant dedunt. Quanto autem opere iam ab antiquis eae similitudines agnoscerentur facillime videtur ex eo probari quod ex una traditione Graeae ipsae aureorum pomorum custodes erant [48]).

Atqui factorum Herculis cursus et periculosarum expeditionum orbis a posterioribus poetis aliorum heroum facta descripturis pro exemplari acceptus est, cumque singulae Graecorum nationes heroas sibi cuique proprios

quam plurimis honoribus cumulatos quantum fieri posset efferre studerent, populus ipse et poetae inter se contendebant ut in heroas illos quoque suos seriem factorum reperirent quae omnium nobilissimi aequaret; quem ad modum in vasis quadam pictura eximie attentionem detinente Perseus Hydram, Chimaeram, Gorgonem, quibus repraesentantur portenta aquarum, maris, coeli, impugnat[49]. Quae igitur ceteris heroibus facta tribuuntur saepe nihil sunt quam eiusdem sub aliis nominibus repetitiones; quibusque tamquam vestimento quodam Persei facta Graearumque impugnatio atque ipsa omnis eius mythi summa involvuntur ea ex fabulis Herculeis translata sunt.

§. 3.

De Graeis deabus marinis.

Perseus ad alia facinora egregia pergit, per quae eum sequi non licet, cum hic in Graeis sistendum sit. Iam autem in fine sumus rerum referendarum, non amplius illis in mythologia Graeca apparentibus. Et sorores quidem, Gorgones immortales, quamquam Medusa interfecta haud ita graves partes agunt, tamen eum qui interfecit persequuntur et postea iterum ad inferorum portas positae inveniuntur. Talia nulla in Graeis, ut, cum tam pauca sint e quibus proficiscamur, in natura ac vi earum pervestiganda ad angustias perduceremur ni a tota familia cunctisque diis marinis ea possent peti quae huic rei consulant.

Atque partim iam alio loco [1]) copia mihi fuit de marinorum deorum cultu exponendi, partim id maiore

opere exsequi propositum habeo; hic quae saepe iam repetita sunt indicare sufficiat, nullam rerum naturae partem ne hebeti quidem sensui tam refertam esse deorum numinibus quam mare, nullius generis homines, maxime in imperfecta navigationis scientia, tam naturali potentiae obnoxios tamque eo ipso ad deorum daemonumque opinionem propensos esse quam piscatores ac nautas, denique in primis navigatores et in necessitate quadam et inclinatione esse alienos quique efficaces cogniti sint deos colendi eorumque cultum domum asportandi. Hae cum aliis causae effecerunt ut Neptunus, qui erat externus, Graecorum deorum coetui insereretur tandemque superatis priscis numinibus ipse in imperii gradum escenderet. In marinis autem priscis diis id exsistit quod una quaque regum familia de principatu deiecta repeti videmus in terra, ut veteres legitimae locupletium gentes in opulentas suas possessiones recedant, nulla iam ex parte ipsi gubernationis vel fortunarum patriae agendo participes: otiose degunt, copiosis bonis copiosaque experientia fruentes, a proximis culti spectatique, divitis prolis flore gaudentes; si forte res ita ferat extrinsecus patriae periculo imminente, inviso eius qui vi rebus potitus est imperio inviti obtemperant; noviores gentes sine repugnantia in novi regis iugum cervicem flectunt istumque sui arbitrii inopes sequuntur; aliae, quae neque otium ferre neque eo animum adducere possunt ut illi serviant, vel impugnando vel renitendo obsistere pergunt aut contra alios populos aliasque nationes dimicant.

Haud aliter dii marini: Nereus Doris, Oceanus Thetis, Phorcys Ceto abrogata omni actione quiescunt; Proteus, Triton totaque illa societas ministros se esse pa-

tienter ferunt; alii, ut Scylla, adversum deos saevientes effrenatam quamdam vitam agunt, quamvis non adeo valeant ut turpes contumelias evitent.

Hominibus autem dii marini parum faciles sunt; vitant eos potius quam visunt: ipsi sunt visendi [2]). Itaque quod navigatio iis tantum facilis ac tuta sit qui eam sciant, quod maris eorumque quae in eo fiunt quasi oratio iis tantum qui eam interpretari sciant absque omni errore posita sit, id Graeci mythologice vestientes ita expresserunt ut deos marinos tum demum infallacem suam vocem prodere si qui eam requirat videant se domare posse statuerent.

His generaliter adumbrandis etiam quae de Graeis dicenda sunt implicuimus. Sunt eae tales potentes posteaque sepositae deae marinae [3]), et quidem quae, ut parentes, umbratilem atque otiosam vitam degant neque ni coactae invitaeque officium suum praestent. Eo ducit tota earum familia, prorsus illa ad veteres eas gentes pertinens, eo domicilium ad Oceanum extremis occidentis solis locis situm, qua quaecumque arcana et recondita sunt habitare solent [4]).

Cycnorum quoque quae Graeis tribuitur forma ad aquam eas refert; cycnus, aquae avis incola, praecipue in Aegyptiaci qui dicitur stili vasis saepe marinorum deorum comes invenitur [5]), Veneri quatenus ea ad mare pertinet sacer est [6]), atque virgines cycni, quae cum omnium populorum fabulis notae, tum Niebelungorum carmine ad nostrae scientiae consuetudinem vocatae sunt [7]), cum cycnorum figura, cycnorum subucula, aliis cycnorum attributis et ipsae sunt agnoscendae marinae deae [8]). Sic igitur Graeae quoque cycnorum forma praeditae deae sunt marinae, quarum personis repraesente-

tur mare quale solet esse hilari coelo, non quale est dum commovetur procellis, quamquam ad hoc facere sunt qui singularum nomina, Pephredo, Enyo, Deino vel Iaino arbitrati sint.

Ac de nominibus his singulariter et dubie habet [9]); cum iam apud antiquos de lectionibus minime constaret neque facile maior nominum perturbatio apud scriptores deprehendatur quam horum [10]). Itaque seu *Πεφρηδώ* a verbo quod est *φράζω* derivantes pronuntiatricem, locutricem interpretemur, aut de eo quod sit vates cogitantes aut cum luce et aurora coniunctam facientes, seu ad id quod est *φρίσσω* spectamus sicque et ipsi nomen tribuamus aeque tremendum atque sororibus, e quibus *Ἐνυώ* valet Bellonam, *Δεινώ* Terribilem, ita ut non solum de maris terroribus, custodiae munere, pugnacitate cum eo coniuncta, verum etiam de horrore formidineque quam omnia arcana et obscura animis incutiant cogitemus, tamen libenter fatebimur parum has interpretationes certae scientiae cupidini sufficere nominaque non magis de Graearum natura lucem diffundere posse quam de Gorgonibus sororibus Medusae, Sthenus, Euryalae nomina.

Contra cunctarum nomine quod est *Γραῖαι*, Canae, eo distinctius ad mare designamur; *Γραῖα* [11]) vocatur id e colore, quemadmodum si eius candor, claritas, perspicuitas magis respicitur etiam appellatur *Γλαύκη* [12]); a quo nomine maris ut nomina quae sunt Glauce, Glaucus, Glaucothoe, Glauconome insigniuntur, sic ex illa maris significatione Phorcidibus nomen est *Γραίαις*, senibus marinis. Crinium autem canities deorum marinorum, quae paene omnibus propria est, e spumae undarum [13]) orta est aspectu, qui idem ad alba fingenda Nereidum corpora albasque equi marini iubas etc. fuit in causa.

Atqui per eam crinium canitiem maris daemones veteres, venerabiles, potentes maximeque sapientes significantur talesque se praestant vaticinio, quod in primis cernitur viis monstrandis. Sic Triton et Glaucus Argonautis, sic Proteus et Glaucus Menelao, sic Nereus Herculi viae est monstrator, sicque nec aliter Graeae Perseo viam ostendunt ad Nymphas, e sua autem marinarum dearum indole non illae sine illata vi nec ni antea dolo superatae.

Atque etiam ad mare Graeas pertinere [14]) ex earum adversus Gorgonas condicione primum apparet, quae plus una ab parte intima ac familiarissima est. Non solum quod sorores ab iisdem parentibus et patre et matre sunt, quod propissime inter se habitant, quod alterae custodes alterarum nuncupantur, quod utraeque ternae sunt, quod utraeque a Perseo vincuntur: vel commutantur inter se ab antiquis scriptoribus ob similitudinem suam, ut ab uno Gorgonibus, non Graeis, unus oculus unusque dens tribuatur [15]), et adeo uno nuntio unus oculus unusque dens Graeis, unus Gorgonibus datus sit [16]).

Esse autem Gorgonas, praecipue Medusam, in arctissima cum mari coniunctione alias, in encycl. gen. scientt. et artt. sub voce „Gorgo", planum facere studui [17]), ad quem ego locum lectorem delego, hic sine propioribus expositionibus atque argumentis summa tantum eius disceptationis repetita.

Ad mare igitur pertinere Gorgonas atque praecipue Medusam cum ex earum ab Phorcye et Cetone origine et ad Oceanum, quod saepius cum vi quadam affertur, sito domicilio cernitur, tum Medusa deam marinam se praestat propinquitate ac conjunctione cum Scylla, sorore germana, quae ex uno mytho inter Gorgonas refereba-

tur [18]) atque in earum societate invenitur [19]). Id denique aliquot imagines probant Gorgonem prope mare habitantem ac certissimis attributis marinis ornatam exhibentes [20]).

Itaque ad Graearum naturam penitus indagandam vix opus esse videtur affirmatione Eustathii [21]) deas marinas eas esse dicentis.

Iam indicavimus in ea qua nobis ille mythus nunc obversatur forma nihil quam repetitionem vaticinationis dei marini vi impetratae atque monstratae heroi cuipiam viae, qualia in uniuscuiusque factis narrari necesse esset, expressam esse; verum eo magis ad eam quaestionem num ea re etiam intimus mythi sensus contineatur, num ipsa eius summa non potius prorsus alia sit, perducimur quo ea quae maxime Graearum sunt propria, unus dens unusque oculus, minime iustam eo explicationem accipiunt. Atque sic sane mytho vestito male apparati esse visus morsusque atque ut male apparati diserte afferri ob id videntur quo et ea quae in primis ad custodiendi munus requirantur, visus scilicet acies et vigilantia atque arma ad defensionem idonea, significentur et parum sufficientia indicentur, libenterque dentem efficax esse additamentum, ad eam rem ab Aeschylo inventum, esse concedo; tamen unus oculus numerusque ternarius multo videntur graviores quam in quibus non symbolum longe reconditius divinandum sit, quae praesertim cum ad eorum genus pertineant quae in mythologia Graeca latissimam habeant gravitatem.

§. 4.

De Graeis deabus sidereis.

In mythologia Graeca, maxime in vetustioribus deorum familiis, numerus ternarius constanter observatus aut imperium per tres rerum naturae partes aut annum annique tempora significat aut ea quae ad sidera spectent, et quidem maxime tres lunae vices. Atqui iste numerus in omnibus Phorcyos familiae membris locum fere obtinet; reperitur Scylla cum tribus [1]) vel bis ternis capitibus [2]), Geryon cum tribus corporibus [3]), Hydra cum capitibus ter ternis [4]), triceps Cerberus, tribus bestiarum speciebus composita Chimaera, tres Gorgones, tres Graeae.

Tumque maxime anni tempora coelumque respiciuntur si in numero ternario continuae vices viriumque divinarum actio non uno eodemque tempore praesens, sed alternans effertur, potissimum autem tunc significatio siderea certa est si id quod alternatur ad videndi lucisque instrumentum, oculum scilicet, pertineat, ut est in Graeis. Praecipueque hoc lucidum fit si talium numinum victor, qui in veteribus diis non solet deesse, lucis solisque sit deus, quod ipsum in Graeis evenit atque in tota hac in qua versamur gente longius propiusve cum Phorcye et Cetone cohaerenti reperitur. Hercules, solis heros, Scyllam, Echidnam, Geryonem, Hydram, Cerberum vincit, Perseus Graeas et Gorgonas.

In his autem, quas iam semel ad Graearum similitudinem statuendam adhibuimus, non esse primarium quod ad mare pertineant, sed ex eo qui nunc est mytho numina eas esse lunaria nemo iam negabit qui antiquo-

rum locos [5]) eo spectantes respexerit, qui imaginum [6]) seriem, maxime earum in quibus Gorgonei effigies, id quod saepe in solis stellarumque fit, in duodecim signorum orbis centro ut medio anni loco cernitur [7]) vel perinde tribus triquetrae cruribus, tria continue circumvolventia anni tempora symbolice designantibus, circumcluditur [8]) perlustraverit, aut quicumque Gorgonei cum Minerva rationem atque in aegide potentiam meminerit, praesertim cum illa stellis est distincta [9]) aut una Gorgonum a leone, flagrantis solis symbolo, petitur [10]), ut prorsus de ea similitudine taceam quae inter Perseum Medusae et Mercurium Argi peremtorem fieri non potest quin agnoscatur, quandoquidem Perseus et Mercurius uterque potentissimis monstris dormientibus supervenientes uterque istis caput praecidunt, eodem insuper telo, solis falce, utentes.

Atqui Perseus etiam est victor Graearum, utque Medusam lunarem capite quaecumque intuitum sit in lapidem mutante id est lunae orbe, privat, sic Graeis oculum eripit, id est lucem, utque in Gorgonum sororum coetu varietas quaedam eo cernitur quod una mortalis, reliquae immortales sunt, sic etiam e Graeis duae sunt auxilio destitutae, una tenet imperium.

Tam perspicua est ea similitudo tamque alternantem Phorcidum oculum ad res sidereas, praecipue lunae vices, pertinere evidens ut nullo modo id infitiari possimus, sed potius eo adduci cum nostro iure videamur num in duabus Hesiodi Graeis, num in splendida crocea veste alterius, quam in imagine vidit, de oriente, in pulchro, fortasse fusco, alterius vestis colore de occidente sidere cogitari liceat.

Posse autem deos marinos cum sidereis numinibus arctissime esse coniunctos, alterius naturae imperium alterius quoque paene ultro efficere, id facile concedet quicumque solem, lunam, stellas e mari escendere atque in mare demergi antiquis visas esse rependerit. Id in generibus deorum statuendis tamquam circumvelatum exhibuerunt, ut numina siderea aut liberi essent maris aut ab eius diis amata, quem ad modum Neptunus Medusam amat lunarem, liberique quos illi ea parit sunt Pegasus, nubium humor in coelo versans atque in lunam regnans, et Chrysaor, humor de coelo in terram stillans et aureo ense, id est salutari et fecundo fulmine, terram findens.

Eo iam ad illam cum terra inferisque locis necessitudinem accedimus qualem etiam ceteroquin in Gorgonibus retentam esse coargui potést; quam etsi in Graeis facile etiam ex domicilio ad Oceanum totiusque earum naturae obscuritate restitutam reddere possemus, tamen in eo quod cum earum ad mare pertinentia condicionem sideream coniunctam esse demonstravimus malumus acquiescere, tertii generis imperio per comparationem cum reliqua simillima Phorcyos prole factam ad divinationem tantum aliquam proposito.

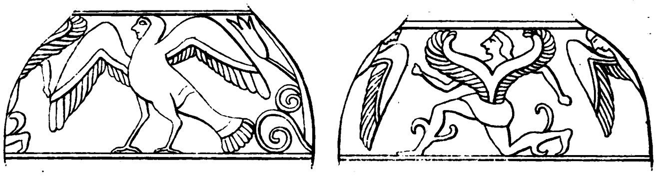
Namque haec latior ac gravior cum tribus illis rerum naturae partibus coniunctio prope in omni Phorcyos prole monstrari potest; in Geryonis natura cum iam dudum sit probata, iam ab initio cernitur in ea quae illis propria est triformitate, atque praecipue in Scylla et Chimaera occurrit ea ratione qua e variis bestiis illa monstra componuntur, quandoquidem de alterius capitibus eruca et canis ad terram, leo et Gorgoneum ad aetherem, balaenae et humanum Scyllae caput

ad mare spectant, in altera caprea mare, leo coelum, serpens terram denotat [11]).

Evidentissima autem haec fiunt in Hecata [12]) Hesiodea, triformi et per rerum naturam omnipotenti. Qua magnae deae potentia dilabente ipsa in Gorgonem Medusam, Scyllam, Cererem Melaenam dividitur, omnes has triformes, omnes ad tres rerum naturae partes pertinentes, tantum quod non, ut Hecata, pari per cuncta tria imperia potentia dominantur, cum in prima luna, in altera mare, in tertia terra inferique prae ceteris valeant. Tamen valde mature cum harum quoque trium dearum potentia his quoque quae significantur exstinguuntur, ipsae plane ad portenta, plane ad daemonas delabuntur, servata triformitate, quae iam in Gorgonibus, magis magisque conformata ut sidereorum numinum natura, perinde atque in pallida quae postea dea facta est lunae Hecata, perinde atque in Geryone in occidentis regionibus habitante ad tres lunae vices spectans cernitur.

Iamque etiam Graeas satis mihi demonstrasse videor olim potentis huius prisci cunctas tres rerum naturae partes amplectentis deorum generis fuisse posteaque ad daemonum locum delapsas maxime in mari potentiam suam ostendere, ut tamen earum ad res sidereas pertinentia nequaquam prorsus deleretur. Ex qua apud Aeschylum unum illum oculum, Hesiodo non notum, invenimus de priscis populi fabulis repeti, vix tamen intellectum marinarum dearum naturae inseri atque tributo iis ab illo Gorgonum custodiae munere explicari, totum mythum ex eo exemplari quod in Herculis itinere aderat transferri. Iamque quae Aeschylus inchoaverat amplius exhaurientes seriores nihil quam vaticinantes ac vi cogendas maris daemonas eas esse noverunt. Propter

id ipsum omniaque quae supra exposuimus vehementer erraremus si earum personis certum quiddam eorum quae in rerum natura fiunt vel proprium quiddam quod ex lege naturali fieret expressum esse arbitraremur, id quod a recentioribus quibusdam tentatum est [13]).

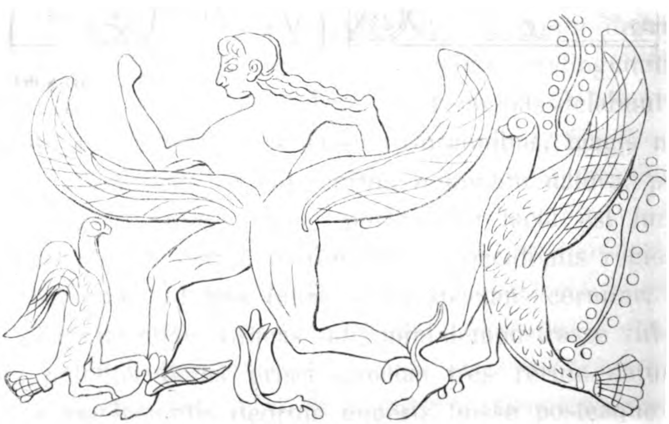

G.F.N. 1862

§. 5.

De artis operibus ad Graearum mythum pertinentibus.

Und sagt! wie kam's, wie konnte das geschehen?
Im Bilde hab' ich nie Euch Würdigste gesehen.
Mephistopheles ad Phorcyadas in Goethei Faust. p. alt.

G. F. Neise sculp. 1862.

Quamquam innumerabilis prope antiquorum quae ad nos devenerunt monumentorum vitam et facta Herculis, summi prae ceteris gentis Graecorum herois, depingentium multitudo non adaequatur iis imaginibus quae Persei factorum orbi datae sunt, tamen vix facile fictores ullam earum huius mythi partium quae nobis per scriptores notae sunt se effugere sunt passi [1]); quin non-

nulla eius discrimina nisi artis operibus non cognoscimus. Videmus Perseum instrumenta contra Gorgonem Medusam necessaria a Nymphis poscentem, videmus arma induentem, a Mercurio volandi praecepta accipientem [2]), aut falce a Minerva data certamen parantem, sive illa Medusae caput arena describat ut feriendi exercitia in id instituere possit, sive eiusdem imaginem monstret fonte vel puteo, aut scuto suo vel speculo [3]). Gorgones ante Medusae interfectionem secure dormientes variis, ut ea ipsa, modis fictae sunt [4]); tum et propere fugientem Perseum videmus et quiete Gorgoneum secum ferentem vel Minervae tutrici suae tradentem. Prorsus singulares neque in scriptorum locis nobis notis positae, cum fortasse in Aeschyli Phorcidibus nitantur, eae sunt imagines in quibus Medusae sorores Perseum accusent apud Neptunum, caesae amatorem, aut Mercurius a deo irato ei qui in sua est tutela impunitatem repetere videatur [5]). Valde frequentes sunt imagines liberatae a Perseo Gorgonei ope Andromedae, quam aut solam in scopulo vinctam aspicimus aut Perseo appropinquante; non deest pugna; tum liberatam videmus deduci, sermones fieri post rem gestam, deinde Gorgoneum a Perseo sponsae suae ostendi [6]), ipsum ab ea discedere, nec non perfide impetum a propinquis vel priori sponso in eum fieri. Denique ea quae Seriphum regressus gessit non minus ab artificibus neglecta sunt quam iocosae illae imagines Persei Satyros Medusae capite terrentis.

Itaque illico vix credibile est tam copiose ceteris omnibus mythi partibus descriptis futurum non fuisse ut id quoque quod de Graeis egerit Perseus imaginibus pictum ad nos devenerit, cum praesertim ex eo orsa esse eius factorum series narretur. Tamen multum ab-

est ut illae Phorcyios filiae certissimum inter ea quae arte ficta sunt locum obtineant. Quo cum monstrat Fausti Goetheani locus quem huic parti praeposui, tum ante tempus non admodum longum Chr. Petersen omnino potuisse eas fingi negavit [7]), propter corporis figurae difficultatem, ut tamen Hesiodum non respexisse videatur, prorsus humanas nec ulli corporis detrimento obnoxias Graeas noscentem, ut praeterea non apud animum rependerit perfectae saltem Graecae artis temporibus non facile artifices ab ullo proposito, quia id ad effectum duci non posse putarent, abhorruisse, contra fortasse aliquem ad tales res eligendas fuisse propensum, quo quippe copia daretur id quod foedum atque abnorme videretur artis illecebris ad iucundum quemdam ac pulchritudinis legibus consentientem aspectum redigendi.

Fuit Panofka qui, ut saepissime, audacissima ratione in hunc sepositum mythum incumberet et nonnullis locis Graeas pictas esse probare studeret [8]), nequaquam tamen ut non impugnaretur eius opinio. Sunt enim qui homines docti sine magnis haesitationibus illum secuti sint [9]), contra alii adeo condicionibus se circumrepserunt ut quid vere sentiant de re non facile dignosci possit. Quin nuper acres argumentisque valde spectabilibus instructae impugnationes ac dubitationes Wieseleri [10]) id effecisse videntur ut rursus Graeae ex eorum numinum Graecorum orbe quae arte ficta esse constat retrusae sint.

Operae erit pretium ad rem plane perspiciendam denuo has quaestiones suscipere.

In Graearum mythum respicientes tres animadvertimus condiciones in quibus positas fictores illas propo-

nere possent; aut a Perseo petitas, aut Gorgonum custodes et necessitudine cum sororibus coniunctas — mirumque esset si in tanto Gorgonum ac Medusae imaginum numero non semel hae quoque custodes essent fictae; denique sui ipsarum causa in rerum fingendarum orbem referri poterant. Iam si ad Graearum imagines venandas nos paramus, ad viam quasi indagandam hoc animo asportare debemus his modis ab artificibus illas fingi potuisse: aut secundum Hesiodum integram figuram humanam iis tribuere poterant, aut, si Aeschyli verba secuturi essent, vel, opinor, avis figuram cum capite humano iis dari licebat, vel etiam universam cycni, qua quidem ratione adhibita praeterea omnes incommoditates, si quas omnino aegre ferrent, evitarent; cycni figura denique maxime etiam tum facile erat idonea si symbolico tantum modo Graeae significandae essent. Nanciscemur autem, si quomodo Graearum typus in arte Graeca ab initio fictus et magis magisque transformatus sit consideraverimus, id quod valde est extraordinarium ut ex daemonibus ab origine prorsus humanis fictis tempore procedente partim tandemque prorsus fieret figura animalis, cum contra in plurimis artis Graecae typis, v. c. Sirenibus, Graearum figurae tam similibus, cursus cernatur plane inversus [11]).

§. 6.

De Perseo et Graeis in operibus artis obversantibus.

Graeas plena figura humana in Persei fabula exhibitas in unico tantum monumento invenimus, tripode aëneo Volcentino Etruscae operae, qui bis editus est, pri-

mum plane indiligenter a Campanario [1]), a quo repertus est, tum praeclara effigie a Duce de Luynes [2]).

Praecipuum eius copiose distincti vasis, cuius generis praeter hoc nonnulla exemplaria persimilia habemus, e sex consistit imaginibus caelatis, quae continue una trium personarum alteram duarum excipiente in superam trium pedum partem convergentes pro externo cortinae ornamento erant.

His Dux de Luynes celebres heroas Graecos consecrari cognovit, neque dubium est quin simile aliquid hic fictum esse statuendum sit. Hic copia non data in accuratiorem huius valde memorabilis operis interpretationem exspatiandi hoc addo coniunctas in ternis minoribus imaginibus inter se personas Minervam et Herculem, Minervam et Perseum, Dioscuros mihi me cognoscere posse videri, dum in reliquis maioribus insignia illorum heroum facta invenire voluerim, eoque magis meo iure quod etiam in tribus monumentis simillimis Hercules, Perseus, Minerva ficti sunt [3]).

In nostris quaestionibus una tantum de illis maioribus imaginibus respicienda est, quae quarta est insignita apud Ducem de Luynes (Tab. II. n. 1.) [4]). Artis ratio plane ei similis est qualis in antiquissimis metopis Selinuntiis occurrit, praecipue in eo quod Medusam a Perseo interemi ostendit. Idem constans consuetusque lentus risus, idem corporis a fronte, pedum prorsus ab obliquo aspiciendorum habitus. Figura feminea, cuius longis cincinnis capillus de humeris defluit, veste induta quae bracchia et aliquantulam crurum inferiorum partem nuda relinquit, laeva humerum capit mulieris prae se stantis seorsumque spectantis, quae, pari modo vestita, sinistra vestem Spei qui dicitur habitu prendit,

dextra prae pectore pateram tenet. Haec paullum in praeceps declinata ad iuvenem imberbem prae se stantem versa est, chlamyde, cuius unam laciniam super sinistro brachio gerit, et calceis aut maioribus alis vel pannis alas imitantibus vestitum et dextra oculum mulieris tangentem.

Dubium non est quin hic duas Hesiodi aliorumque Graeas propositas habeamus, dum Perseus in iis perpetraturus est id quod primum per Aeschylum nobis est notum. Habemus duas Graeas, alteram, quoniam est tum temporis plane caeca idcircoque auxilii inops, alterius humerum capientem, alteram paullum pronam, a Perseo pro praestato monstrandae viae officio ereptum oculum sibi restitutum iri sperantem; hoc enim, non ipse raptus, fictum certissime sumendum esse mihi videtur. Facilem sibi proposuit artifex operam, cum Graeas simpliciter binis oculis, binis certe oculorum foraminibus finxerit, nulla eius qui erat de dente mythi respectu habito; vix enim liceat credere pateram, in effigie satis manifestam, quae quidem in Graeae manu posita non nihil habet miri, significationem esse dentis, quem Graea iam a Perseo receptum postquam oculus restitutus fuerit illico rursus infixura sit. Tota res valde simpliciter ab artifice et mente comprehensa et tractata est.

Num forte aves aquatiles, inter cycnos et anates mediae, quae proxime sub illa imagine tamquam coronam portae efficientes collocatae sunt, symbolice pro Graeis cycnorum forma praeditis vel tamen pro earum ut marinarum dearum naturae significatione accipiendae sint, id eo libentius decernere omitto quo statim in huius de imaginibus horum numinum valde in dubium vocatis quaestionis initio fallacis cuiusdam alucinationis crimen reportare vitasse velim.

Alias Graearum cum Perseo prorsus humane figuratarum imagines non habeo afferendas; verum hic amplus monumentorum numerus in censum venit quae eas in illa fabula avium corporibus et capitibus puellarum compositas fingant, quas Panofka Graeas esse voluit, tamen acerrime contra contendendo negavit Wieseler. Ac primum quidem gemmae caesae respiciendae sunt, quae illam rem pari prope omnes modo, certe, id quod constat, ex certa ac stabili ratione repetunt.

E quibus ad hoc tempus hae mihi sunt notae.

1) Figura e cycni corpore et puellae capite longe crinito composita, ab obliquo ficta, prae qua, paullum ad eam inclinatus, vir nudus imberbis, cuius chlamys super sinistro humero pendet, caput tectum est pileo, in eo occupatus est ut laeva atque intento oculorum obtutu sincipiti eius aliquid intendat, dum altera fortasse manu caput figurae tenet. Gemma caesa Musei Reg. Berol., depicta apud Panofkam (Verlegene Mythen. In commentatt. soc. Reg. Berol. sc. phil.-hist. cl. 1846. tab. I. n. 1 et Creuzeri symb. II. I. tab. VI. n. 25, p. 203), secundum Winckelmannum (Descript. des pierr. gr. d. f. B. Stosch II. VIII. n. 407): „Mercur, eine Figur bildend, deren Körper und Hals einem Schwane ähneln, und deren Kopf ein halbverschleierter Mädchenkopf", Tölken (Erklär. Verzeichn. d. ant. vertieft geschn. Steine d. Berl. Mus. II. 1. n. 59, p. 55): „Merkur; vor ihm ein Vogel mit langem Halse und menschlichem Haupt, ohne Zweifel eine Sirene, als klagende Dienerin der Proserpina, so dass Hermes hier als Psychopomp dargestellt ist"; consentiente Gerhardio (Arch. Anz. 1851. p. 93), Panofka (l. c. p. 5): Perseus et Graea. „Ob die vorgebeugte Haltung unseres Perseus und das Halten des weiblichen Kopfes mit Berücksichtigung der geschlossenen rechten Hand, welche vielleicht etwas hielt, auf den Moment sich beziehen, in welchem Perseus Aug' und Zahn empfangen hat oder sie wieder einsetzen will, wage ich nicht zu entscheiden." Cui assentiuntur Creuzer (l. c. p. 203), Schömann (De Phorcyne eiusque familia p. 30) et de Witte (Nouv. Ann. de l'Inst. II. p. 338 sq.). [Tb. I. n. 2].

2) Gemma caesa prorsus similis collectionis quae dicitur Campana, tantum quod hic sinistra iuvenis manus, quae collum figurae ante positae prensura videtur, plane manifesta est. Impronte Gemm. d. Inst. arch. Cent. V. n. 12. [Tb. I. n. 3].

3) Prorsus similis, tantum quod iuveni deest tegumentum capitis. Collum capit figurae iamque in capite eius instrumento stili simili aliquid agit. Gemm. caes. collectionis Vidoni in Impr. Gemm. Cent. V. n. 13 et apud Wieselerum Denkm. d. alten Kunst II. V. tab. LXV. n. 840, quam interpretatus est Braun (Bullet. d. Inst. 1839. p 100) pro „Prometheus, den andere für Mercur halten, mit einem Stäbchen in der Hand, im Begriff den Menschen zu bilden, dessen Kopf auf dem Körper eines Schwans oder einer Gans sitzt." Wieseler (l. c. p. 26), „Prom., unbärtig und mit der Chlamys, modellirt den Kopf eines Menschen, welcher auf dem Halse einer Gans oder eines Schwanes sitzt, so dass er den Kopf dieses Thieres seinem Thongebilde einverleibt zu haben scheint." [Tb. I. n. 4.]

4) „Hermes Psychopompos und eine Sirene, ist ähnlich den von Panofka Perseus und Gräa benannten Gemmen." Gemm. caes. collectionis quae olim fuit B. Hertzii, nunc est in collectione a Ios. Mayero Liverpolae urbi donata. Ex Gerhard. Arch. Anzeig. 1851. p. 93.

5) Arch. Gesellsch. in Rom. „Von Herrn Matranga wurde der Gemmenabdruck eines angeblich aus Paestum herrührenden Originals mit dem Bild eines durch die Keule des Herk. bezeichneten Helden gezeigt, welcher einem Vogel das in ähnlichen Darstellungen dann und wann menschenähnliche Haupt abschneidet; diese Darstellung bleibt einstweilen dunkel. Nach Panofka: Perseus." Gerhard. Arch. Anz. 1853. p. 227 et in indice appenso ibid. p. 531: „Perseus und die Gräa?"

6) Alatus iuvenis nudus imberbis cum petaso, ad figuram femineam inclinatus, quae supra nuda infra in avis corpus avisque crura exit laevaque vas tenet quod haud facile definiri possit; in medio stipes e solo emergens, quae supra nuda videtur arbor, significanter fictus. Gemm. caes. collectionis privatae principis Aemili de Wittgenstein, Visbadae [5]). [Tb. I. n. 5].

Winckelmann et Tölken quas tentaverunt interpretationes pro sublatis habendae sint; verum accura-

tius in eam interpretationem, a Braunio statutam, a Wieselero acceptam, qua Prometheus hominum creator illic est fictus inquirendum est.

Gravissimae igitur dubitationes statim in mascula figura Promethei nomine nuncupanda inferri possunt. Nam quod iuvenis ille est et imberbis, alias id utique mirum, eius quidem rei in Etruscis monumentis, in quibus solis nunc versamur, ratio habenda non est, sed offendendum est in chlamyde, quae et omnino Prometheo, multo potius illi exomide vel himatio instructo, et maxime in fingendo versanti artifici, contraria est atque inconveniens. Quod si pileum, non magis Prometheo quam omnino fictori aptum, in quo utique meandi, proficiscendi inest significatio, addiderimus, in mascula figura certe nihil reperitur cur Prometheum agnoscere liceat, eoque minus dubitamus cum Winckelmanno et Tölkenio Mercurium aut certe deum vel heroa illi parem esse fictum statuere quo chlamys et petasus in primis inter ipsa eius dei signa sunt.

Quid autem est quod iste Prometheus quem voluerunt esse agat? „Er modellirt einen Menschen, dessen Kopf auf einem Gänse- oder Schwanenkörper sitzt.“ In ea opinione Braun et Wieseler cogitant de illo ioco, qui e lyricis Graecis [6]) in Horatium transiit [7]), e quo Prometheus in hominibus fingendis etiam animalium quorundam propria iis admiscuerit. Qui poetarum iocus num re vera arte in conspectum datus sit ab initio valde ambigi potest. Cuius rei principale argumentum solet afferri celeber ille sarcophagus Pioclementinus [8]), in quo iuxta Prometheum homines fingentem taurus et asinus cum inscriptione formati sunt. At nihil displiceat consentire Gerhardio [9]), qui per has bestias nihil nisi eum

statum terrae qui fuerit ante homines creatos significari putavit. Sed esto; illa fabulae variatio re vera a fictoribus usurpata sit, — affert autem Panofka [10]) nonnullas gemmas caesas quae eo monstrare videantur, quamquam illas non nosco nec sciam unde is homo doctus eam rem e copiosissimis collectaneis hauserit —, fortuitone factum esse videretur ut et scriptores et fictores nulla animalia nisi quadrupeda ad id ipsum adhiberent, quae quidem proxime essent hominibus cognata?

Quo modo fictor in id incideret ut hominem ex ave faceret prodire, id quod in illis gemmis caesis inveniretur, quique cogitari posset illam fingendi rationem tam convenientem aliquot artifices existimaturos fuisse ut in stabilem eam reciperent usum? Atque ubi legitur ex animali Prometheum homines fecisse? Nempe scriptorum loci, si quis modo diligentius eos inspexerit, id exhibent Prometheum cum vitam daret vel aliqua propria tribueret figuris suis nonnullas corporis humani partes bestiarum proprietatibus instruxisse. Estne porro Promethei istius habitus eius qui in longiore ac laboriosa opera versetur, cum praesertim ei desit sedes, quae non facile alias abest Prometheo homines formanti, et non potius eius qui festinanter aliquid atque in transitu agat? Nonne in eo quod collum illius figurae prendit inest impediendam illam esse quo minus aliquo modo futurum sit ut resistat? Nonne in iis imaginibus quas per n. 1 et 2 insignivi aliquod operae instrumentum utique desideraretur? Quid? fictorem vel inscientissimum tam imperitum licet cogitare ut grande caput humanum in procerum avis collum vel ex eo faceret fingi, idque et crinibus et in universum ab omnibus partibus integrum, ceteroquin tota remanente avis figura? Plus cau-

sarum contra Prometheum non allaturus id addo habere nos scilicet permultas certissimasque illius hominum creatoris imagines, quae et ipsae istis quas idem ostendere putant imaginibus directe oppositae sint [11]); ut tam definite quam Wieseler Persei et Graeae nuncupationem repudiat mihi ista Promethei repudianda videatur.

At graves fuisse causas necesse est quae virum doctum adducerent ut Graearum interpretationem reiiceret. Primum est igitur quod unus dens non indicatus sit; at hinc sine dubio nimirum fictori liceret illam monstratu sane difficillimam notam, si ceteris partibus Graea dignosci posset, omittere, praesertim cum iam ab obliquo ea proponenda necessitatem eius significandi sibi sustulisset, hinc, ut iam supra memoratum est, unus dens unusque oculus Graeae apud totidem scriptores omissus atque allatus est.

Altero loco fictum esse oculum ait Wieseler; quidnam proinde Perseum in Graeae capite tunc velle? Cum ab obliquo aspiciendae sint, quo minus distinctius de Graearum oculis iudicemus prohibemur; neque tamen id egisse artificem arbitror ut ea fingendi ratione operae difficultatem elevaret, quo fere modo Graeae ipsae Mephistopheli apud Goetheum, quo facillime e suo numero videretur [12]), standi habitum consulunt, sed propterea id fecisse quod maxime ea ratio videretur commoda ad duas personas quarum altera prae altera stans in ea aliquid esset actura formandas. Atqui unum videmus oculum, sed estne hic oculus cernens, pupilla praeditus, et non foramen tantum oculi [13])? In huius paragraphi introitu egimus de imagine qua duae non dubiae Graeae binis oculorum foraminibus cernerentur, idque eo ipso temporis momento quo unus iis eripere-

tur oculus. Quod si omnino talis fingendi ratio usitata erat vel certe licebat, duobus modis artifex ad unum Graearum oculum signandum uti poterat; scilicet aut cum binis oculorum foraminibus fingendae erant, ita tamen ut uni tantum unius inesset pupilla, aut, si tum temporis penes Perseum esset oculus, nulli omnino neutrius pupilla inesset; aut praeter bina oculorum foramina tertium in utraque, quod ipsum oculum contineret, addendum erat, quale in Polyphemo [14]) ac similiter in nota illa vasis qua Iupiter Triopas est pictus imagine invenitur [15]). Simile aliquid in iis de quibus nunc disserimus imaginibus, quamquam tertius oculus non conspicitur, Persei versus caput figurae motu expressum esse aliquis suspicetur, ita ut is illum supero capiti infixum oculum rapturus vel redditurus esset; verum, quoniam deest quo tutius ad eam rem probandam nitamur, sumere opus erit Perseum hic, quamvis id valde incondite factum sit, in uno qui vere est oculo, et quidem eo potissimum qui trans conspectum sit positus, — eo enim imagines saltem quae sunt n. 2 et 3 spectare videntur —, occupatum esse, vel rapientem vel restituentem. Tale autem negotium certo totus figurae masculae habitus prodit; quae fortasse manu clausa in n. 2 et 3 oculum tenet ac si viam sibi monstraverint eum redditum iri promittit; quo minus resistant aut quo facilius rapere vel raptum restituere possit collum capit Graeae, quique in n. 4 significatus est instrumenti clavo vel stilo similis usus valde convenit ad oculum commode tollendum meliusve infigendum.

Figura autem Graeae nequaquam sine omni esset simili, quae quippe frequentissimas in priscae Graecae artis et Etruscae operibus, de quibus infra agendum

erit, avium cum humano ore figuras sequatur; praecipue autem ad Graeam pertinere praeterea longi et in n. 2 et 3 singulari formati diligentia capilli videntur, qui quidem in his ipsis miris numinibus partes agant haud leves. Etenim senectus figurae si naturali capitis ornatu ostendenda foret proximum erat ut illa calva aut, si quis colorem posset adhibere, albis canisve crinibus proponeretur. Atqui utrumque in Graeis usurpari non poterat, cum iis non calvum caput, sed potius albi capilli tribuerentur, quos colorando signari per unius coloris lapidem non licebat. Itaque eo fictor rem expediebat quod longos iis, sed proprie dispositos atque super tergum digestos daret capillos, quae senectutis notandae ratio etsi rara illa quidem est, tamen nequaquam nullis probatur exemplis, qualis quam maxime est nota vasis imago Peleum [16]) exhibens. Iam autem eximie vestitus Mercuri proprius convenit Perseo; qui etiam alias illi ab omnibus partibus, vestitu et indole, par est: uterque gerunt pileum alatum [17]), uterque sparsim galeam [18]), uterque alatis utuntur calceis, quin ex uno mythi discrimine Mercurius cum eos a nymphis accepisset, alterum sibi retinuisse, unum tantum Perseo tradidisse dicitur [19]); eximia velocitate ut Mercurius sic Perseus erat insignis [20]). Attendendum autem est Perseum in his imaginibus prorsus sine eis quae illi tribui solent instrumentis cerni; quod iure fit; nimirum via a Graeis monstrata tum demum ad nymphas perventurus erat quae ei Orci galeam, peram, calceos alatos essent traditurae.

Verum unam in illis gemmis conspici Graeam, id nos mire habere non debet. Namque etiamsi similibus quis rem illustrari ac probari concedere noluerit, — quod perinde Medusa cum a Perseo interficitur sola,

sine sororibus, ficta invenitur, porro quod multo saepius quam duae cum illa Gorgones sorores una tantum earum formata est [21]), — neque porro eo quod Perseo re vera cum una tantum Graea certamen erat, quam fingi satis esset, nec denique eo quod artifex tribus fingendis gregis quamdam speciem non bene erat evitaturus, eam simpliciter iustissimam causam afferre possumus quod res necessaria artifici erat facienda, cum ad plures Graeas formandas spatium ei non suppeteret.

Ex eo quod ad n. 5 harum gemmarum adnotavit Gerhard intelligi potest illam imaginem, quamvis figuram a Perseo superatam integra cycnorum forma fictam praeberet, tamen ceteris quae notae essent tam similem fuisse ut cum iis sine dubio posset conferri. Profecto enim, si Aeschyli et Tzetzae verba respexerimus, sic Phorcidas formare quam maxime artificibus licebat.

Hinc ad nonnullas ducimur imagines eos qui in cycnis vel avibus occupati sint proponentes, quae interpretationem magis convenientem quam haec est de Perseo et Graeis nondum nactae esse videantur. Affero ac describo has:

1) Iuvenis nudus, defluente super humeros chlamyde, a tergo cycnum aggredientem. Canthari forma ap. Gerhardum Nuovo ricerche s. forma d. vasi gr. Annali d. Inst. 1836. tab. d'agg. C. n. 23. [Tb. II. n. 4].

2) Iuvenis, cycnum vel anserem currendo petentem, dum alter eiusdem generis avis quiete post eum stat. Vas ap. Caylum Recueil d'antiquités I. tab. XLVIII. 3, cf. p. 112 [22]).

3) Vir alatus, pone cycnum currens. Vas apud Micalium Monum. ined. tab. XCVI, n. 5 [23]).

4) Vir alatus cum barba, inter duos cycnos positus. Aryballus collectionis Feolianae [24]).

5) Vir imberbis, in humeris et pedibus alis praeditus, ruenter

festinans, ut in dextrum genu concidisse videatur, inter duas cum humanis capitibus aves. Vas Volcentinum ap. Micalium l. c. tab. XLIII. n. 2 et Panofkam Perseus und die Gräa tab. I. n. 2 et 2a. [In hoc libello effigies n. 3].

6) Iuvenis cum humerorum et pedum alis, vehementer se promovens, inter duas aves. Vas in Mus. Brit., ap. Micalium l. c. tab. XXXIX. n. 3, cf. Birch. et Newton. A Catalogue of the Greek and Etruscan vases in the British Museum I. p. 40. n. 442. [effigies n. 2]. [25].

Haec igitur n. 1 ab illa quam antea sub n. 5 explicavimus gemma eo tantum differre videtur quod hic a tergo Perseus cycnum seu Graeam petit; sed id ipsum etiam apud scriptores legimus a tergo ei insidiari Perseum studuisse.

Ad interpretationem haec monumenta in Graeorum mythum referentem propius illustrandam faciant haec in universum exposita.

In vase et Cayli et Musei Britannici quamquam valde aliquis anseresne an cycni ficti sint dubitare potuerit, tamen hic semel monuisse sufficiat in vetustioris stili vasis singulas quidem maiores, maxime de rapacibus, bestias, v. c. leones, capros, tigres, capreas, bene ac distincte indicatas esse, in avibus vero fingendis rationem tam ambiguam exerceri ut paene, quem ad modum in plantis et floribus, de avium generibus quae perierint cogitare alicui libeat; ni potius causae sint cur illa ambiguitas artis statui parum iam progresso et fictorum inopiae fugaces aves recte arte sua occupandi tribuatur. Quae formandi ambiguitas nusquam evidentior est quam in ipsis cycnis et anseribus, cum etiam seriore tempore, v. c. in Ledae imaginibus, apertissime eadem deprehendatur [26]. Quod cum ita sit, si graves causae quam interpretationem probabilem faciant, bestiae cuius-

piam, maxime avis, effigies non prorsus cum naturali eius specie conveniens ut illa abstineamus non debet efficere.

Persei uno genu pronixi imago inter aliquot referenda est imagines quae quam maxime festinantes ante oculos proponant. Tales v. c. Gorgones sorores conspiciunt ursi praepropero cursu sororis interfectorem persequuntur; tales etiam pugnae daemones qui vel incitantes certamen vel dirimentes aliquando in veteris stili vasis inveniuntur. Quamquam est ubi ille habitus quietis in tempus post magam contentionem sumptae signum habendum sit, cuius rei Mercurii cum marsupio sigillum exemplar est[27]), atque hic Persei genu nixi eam interpretationem esse facile putaverimus ut, dum Graeas sibi vias sciscitentur, in temporis momentum ab itineribus et laboribus ac certamine quiescat; verum id quod est verius sumere mihi videor si hanc usitatam eius qui sit summa celeritate, festinantia properaque fuga insignis, qualis erat Perseus, formandi rationem statuerim.

Barbatus in n. 4 Perseus in veteris stili vasis mirus esse non potest; sed verbo egent humerorum quae ei in n. 3—6 tribuuntur alae, cum proprie pedum tantum alae ei deberentur, quae et ipsae, cum post id demum quod in Graeis gesserat ei a nymphis datae sint, tamquam re futura praecepta fictae forent. Atqui illae humerorum alae non factum est nisi fictorum arbitrio ut adderentur ad celeritatem eius quem formaturi essent clarius illustrandam. Qui perinde alarum tribuendarum prodigos in Gorgonibus sese praestiterunt; in quo minus de capitis quae Gorgoni Medusae darentur alis cogito quam de alatis eius sororibus Perseum insequentibus, quibus non modo humerorum sed etiam pedum alae

datae sunt; nec raro etiam in ipso velocitatis antistite Mercurio alae animadvertuntur varie cumulatae.

Et his quidem ad memorabile Musei Britannici vas[28]) ducimur, quod Panofka[29]) effinxit et ad Perseum cum Graea retulit. Quod ex eius interpretatione Perseum exhibet iuvenem currentem, cum magnis humerorum alis alatisque caligis, veste stricta cinctaque, e mitra corio facta, sine armis; Mercurium respicit, qui pari veste amictus et alatis caligis praeditus, petaso caput tegente, sinistra longum tenente caduceum, lente progreditur, dum manus docentis instar porrigit. Prae quibus a dextra Graea, avis cum pulchro ore humano, mirabunde innixa. [Tb. I. n. 1].

Huic quoque Panofkae interpretationi intercessionem fecit Wieseler[30]), et quidem primum ea causa quod hic non semicycno, sed nihil quam cum capite humano ave proposita ea quae ad Graeam formandam requirerentur omnino non adessent. Verum id esse nemo infitias ibit: nam cum cycneum corpus nullum appareat potius haec figura ex iis est quae vel plurimae in vetustioris stili vasis inveniuntur[31]), sive singulatim, sive binae, sive multifariae[32]), tum iuxta deos[33]), iuxta homines[34]) et inter bestias[35]): omnino figura frequentissima, quam dilectissimam fuisse etiam in noctua cum capite et armis Minervae saepissime ficta cernitur[36]) maximeque in Sirenum genere probari potest[37]). Sed ista interpretatio nequaquam in omnem earum figurarum turbam sufficit, ac suo iure Panofka[38]) sub Sirenum titulo aliquot feminarum in aves mutatarum imagines gravissimas exstingui monet. Cui interpretationi cum id quod iuxta tales cum femineis capitibus aves etiam masculae, barbatae[39]) reperiuntur satis obstat, tum sine du-

bio in certaminibus depingendis ad mortuorum animas illas pertinere demonstrari potest [40]; certa est etiam pertinentia Bacchia [41]; prorsus similem formandi rationem habent Harpyiae [42]; neque in multis illis veteris stili vasorum imaginibus longas avium series exhibentibus [43] ea quae saepe inter illas cum capite femineo conspicitur avis magis iusta causa ad unam ex Sirenibus referri videtur posse. Non hic est locus quo hoc totum figurarum mixtarum genus ad disceptationem vocemus, quamquam ea eximium delectationis atque fortasse etiam fructus praebitura fuerit: eo usque res constare mihi videtur quod vasorum vetustioris stili pictores in monstra qualia sunt Sirenes, Harpyiae, Iynges, Celedones, similesque daemonas obscuras unicam fingendi rationem, ut aves cum capite humano formarent, usurpasse et spectatoribus e tota imagine, attributis, vel oris corporisque gestibus singularum effigierum significationes dignoscendas reliquisse iudicandi sunt; quem ad modum Sirenes et Ulysse formato et instrumentis musicis [44] etc. adiectis, aut ut naeniae cantrices ploranti gestu insigniebantur. Qualia attributa ubi primum addita sunt illis figuris praeter caput humanum brachia quoque et manus, vel etiam integre humana superior corporis pars, tributa esse solent. Atqui persaepe nihilo minus interpretationem impetrari non posse aeque negandum non est atque persaepe certe fictores illam imaginem valde usitatam inter alias bestiarum figuras sine sua propria significatione inseruerunt; verum non minus certe in illa figurarum compositione persaepe etiam symbolica significatio cernenda erit.

Iam autem etiam in Graeis formandis, re per me licet difficili, facile fictores hac in iis quae similiter

figurata essent usitata ratione usos esse, qua in re omnino antiqui artifices haud ita fuerunt anxii[45]), mirum esse non debet; certe ista forma quae Graearum figuris nobis notis vel e scriptoribus animo colligendis non plane convenit illa quidem, si sunt quae utique ad Graeam designent prohibere non debet quo minus etiam illic Graeam esse fictam iudicemus. At ea ipsa sententia est Wieseler non convenire imaginem ei rei quam depictam esse primus censuit Panofka: non ingredi Perseum istam Graeam. Ego vero illum habitum immo vindicaverim heroi; qui audax promptusque in Graeam approperans — contra nonnulli auctores, ut saepe indicatum est, dolum eius memorant — ubi ad propinquitatem mixti monstri audacia eius perculsi advenit, tamen pavore quodam opprimitur, quin fortasse etiam incertitudine quidnam in miro isto portento facturus sit: ideo ad Mercurium, semper illum ducem suum, se convertit, qui quidem quiete eum instituit. Ipsam potissimum eorum quae quisque sentiat varietatem optime ante oculos propositam esse puto: obstupescentem Graeam, Perseum festinantem eundemque tamen haesitantem, denique deum cum tranquillo ac viribus suis freto consilio rem moderantem.

Contra Wieseler Perseum hic a Gorgonibus venientem cogitari sumpsit, atque Harpyiam quampiam ei occurrere. At, primum quaerimus, ubinam est Gorgoneum, ubinam arma, ubinam pera: quibus rebus in Perseo interempta iam Medusa Gorgonas sorores fugienti — ad istam enim fugam in Wieseleri sententia vehementissima illius festinantia spectaret, cum ex nostra opinione ad fortitudinem eius ac certandi studium referenda sit — nullo modo egere possemus. Deinde in

illius fugae imaginibus nobis notis Mercurius ab omni magis remotus esse solet quam quiete; potius ipse festinat et heroem ad citiorem cursum incitat, non sine cura ac metu eius quem tuetur [46]). Atqui quid omnino tum sibi vellet Harpyia? Proprium nempe mythum nec scriptoribus servatum sumere necesse esset, ad quam rem ni strictissime cogentibus causis descendere nequiremus, aut inventum quoddam artificis, cui vasis pictura a Wieselero allata, quam Stackelberg in publicum edidit [47]), nequaquam iustam mihi similitudinem praebet.

Postremo in Panofkae interpretationem etiam id conducere potest quod aversa eius de quo agimus vasis pars et ipsa rem in qua intersint cycni ostendit, scilicet: Dioscuros equitantes, inter quos ad significandum ortum eorum cycnum, qualis etiam alias perinde invenitur [48]).

His de imaginum Perseum et Graeas exhibentium serie, paullum sane illa quidem varia, finem imponens hoc addo longe me abesse ut unius cuiusque monumenti interpretationem modo propositam utique unice veram esse putem: quae mihi tantum videtur aptissima nec gravioribus dubitationibus obnoxia. Praeterea in multis iis quas attuli imaginibus rependi debet quam infinita sit imaginum nobis servatarum multitudo quae cetera Persei facta celebrent atque in uno quoque victoriarum eius momento exhauriendo versentur, ut porro in figuris ceteroquin adeo parum notis quales erant Graeae fingendis, de quibus principales auctores tam vehementer differunt, cum Aeschylus iam a scholiasta non intelligeretur, quasque fingere res erat sane a quibuspiam partibus impedita, pars fictorum, Hesiodum secuti, figuras plane humanas formaverint, alii, in Aeschylo

iisque qui eum secuti erant nixi, aut proprias in monstra ista formas invenire aut typos iam aliquando in similibus usurpatos etiam Graeis vindicare, denique alii, ex diversa eius quod est apud Aeschylum „κυκνόμορφοι“ interpretatione pendentes, integram cycnorum formam Graeis dare potuerint.

§. 7.

De Graeis cum Gorgonibus in antiquae artis monumentis.

Quae in mythologia Graeca praeter Perseum rationem cum Graeis habent Gorgones sunt: quarum quidem cum innumerabiles imagines exstent illico forsitan in spe haberi potuerit etiam in Graeas multa ex iis acquisitum iri; at nequaquam res ita se habet. Non videntur nisi Persei gratia, id quod iam prius monui, artifices vires suas contendisse; quippe Graeas in plurimis Gorgonum imaginibus indagantes necesse est bis acquiescere in coniectura, ita ut opinionis ad certitudinem redigendae non detur copia; neque tamen illas supprimere volumus, quandoquidem fortasse aliquantulum ad gravia monumenta explicanda conferre poterunt quorum adhuc non constat certa interpretatio.

Amphora illa Casuccina [1]) [Tb. II. n. 2.] non, opinor, personarum ad unam actionem pertinentium seriem vel unam rem continent, sed, id quod in similibus monumentis nequaquam est inauditum, plures, fortasse ex aliis imaginibus sumptas, res inter se compositas; quarum principalem, secutus in eo Levezowium [2]), cognosco Gorgonem Medusam e mythi discrimine non illo quidem

nobis noto Perseum fugere conantem, qui averso ore, ne illius aspectu in lapidem mutetur, sub Minervae et Mercurii tutela contra Gorgonem invadit. Perseum autem cum certitudine galea significare videtur prorsus propria, cuius similitudo cum Plutonis qui illi heroi tribuitur galero [3]) manifesta mihi videtur esse. Atqui iuxta Medusam cycnus conspicitur: quo certe in propinquo est unam Graearum, Gorgonas custodientium, cycnorum forma praeditarum, ostendi aut certe indicari sumere.

Haud aliter in nota carpenti Perugini quae est Monaci imagine caelata Gorgonem leonem trucidantem exhibenti [embl. n. 4] avis quae prope bestiam, ab eius domicilio seiuncta, erecto collo clamare atque imminens periculum prodere studet commodissime pro una Graearum custodiae munus exercentium habenda esse videtur.

Fructuosior mihi evasit ea investigatio quam ad hanc quaestionem in Gorgonei capitis imaginibus innumeris institui, quamquam ea quae reperi ideo leviora sunt quod nihil quam symbolicas Graearum fictiones praebent, et eas quidem ingeniose eleganterque ludendo exaratas. Ac primum quidem de ansis argillaceis aëneisque, valde adhuc parum observatis, verba facienda erunt, quibus in primis antiqui fictores ad res sollerter symbolice signandas usi sunt.

In quibus quam maxime usitatum est fingi Gorgoneum; et si quis quam frequenter illud adhibeatur in omnibus quae ad usum vitae quotidianae pertinent et in supellectile, scutis, galeis, loricis, ocreis, insignibus, curribus et equorum ornatu, navibus, hastis, candelabris, ornamentis, annulis, vestibus, sellis, aedibus, sarcophagis [5]) cognoverit ac consideravit ei non eget memoratu esse illud signum pro amuleto ad malos oculorum ob-

tutus malosque daemonas avertendos, atque in supellectile vasisque vitae fructui inservientibus maxime illud talium malorum avertendorum adiumentum salutare ac necessarium esse, in quibus quippe ipsis usurpandis potissimum excitaretur invidia. Lunae os Gorgoneo significari nimirum in ea re apud animos prorsus exstinctum est; quae res dumtaxat hic illic leniter tangitur ludis unius alteriusve pictoris qui serpentium Gorgoneum circumcingentium numerum ad mensis vel hebdomadis quos luna moderatnr dies [6]) accomodarent. Ceteroquin simpliciter pro formidinis quadam imagine ideoque amuleto, et eo quidem iuxta phallum vel supra illum efficacissimo, usurpabatur.

In quibus ansis Gorgoneo superiorem aut inferiorem locum tenente in contraria parte animalia vel animalium capita esse solent: in quibus praecipue ac prope unice sunt equi et cycni. Hic primum prioris generis nonnullas affero, solum Museum Reg. Neapolitanum, his rebus copiosissime instructum, adhibens, tum nonnulla alius possessionis monumenta adiiciens.

1) „Grosses Lokrisches Gefäss mit drei Henkeln, im Innern mit Medusenkopf; im Aeussern ein geflügelter Medusenkopf. Derselbe ist mit fletschenden Zähnen und herausgestreckter Zunge gebildet; ihr Haupt erscheint abgelöst; aber mit den im Kampf des Todes gegen die Brust gewandten Armen oberwärts zwei hervorspringende Pferde.“ Gerhard und Panofka Neapels antike Bildw. p. 194; effictum Real. Mus. Borbon. III. tab. LXII, Wieseler Denkm. d. alten Kunst II. V. tab. LXXII. n. 900. p. 51., cf. Panofka Musée Blacas p. 35, Dux de Luynes Etudes numismatiques p. 62.

2) eiusdem generis, infra Gorgoneum, supra duo equorum aut mulorum capita collaque. Real. Mus. Borb. III. tab. XLVII. n. 3.

3) 4) „Zwei Krüge, deren Henkel oberwärts in Pferdeköpfe und unten in Medusenhaupt ausgehen.“ Gerh. u. Pan. l. c. p. 175.

5) eiusd. gen., prorsus simile. ibid. p. 180.

6) „Ross, dessen einer Fuss einen schönen Medusenkopf bildet, zwei Pferdeköpfe bilden den anderen." ibid. p. 233.

7) ansa cum Gorgoneo et uno equo. Caylus Recueil d'antiquités V. tab. LXXXIX. 5.

8) bulla aurea Ducis de Blacas. „Zwei Pferde, dem Halse der enthaupteten Meduse entsteigend." Wieseler in Gerh. Arch. Anz. 1859. p. 119.

9) terrae coctae fragmentum vasis Clusini cum imagine superne expressa Medusae cornutae, in cuius pectore duo inter se adversi equi. Micali Monum. Ined. tab. II. n. 8, Dux de Luynes l. c. effigies p. 82, cf. p. 63 sq.

Non quis facile, praesertim si ex duobus quae extremo loco attuli monumentis profectus fuerit, quid ingeniose his imaginibus fictum sit symbolice non agnoscet: quibus sine dubio duorum Pegasorum [7]), vel, ut alio loco demonstrare studui, Pegasi et Chrysaoris ortus propositus est, e Medusae corpore provenientium.

Iam si ansas et instrumenta in quibus Gorgoneum cum cycnis fictum sit circumspexerimus haec fere monumenta afferenda erunt.

1) vas cum ansis per cycnorum colla effectis Gorgoneum supra circumcludentia. v. Iorio Galleria de vasi Nap. 1825, etiam ap. Gerh. und Pan. Neapels ant. Bildw. tab. I. n. 2. [Tb. II. n. 3].

2) vas simillimum ap. Gerh. Nuove Ricerche sulle forme de' Vasi Greci. Ann. d. Inst. 1836. tv. d'agg. C. n. 10.

3) item. De Witte Catalogue Beugnot. tab. n. 25.

4) „zwei erzene Lectisternien mit zwei unregelmässigen Stäben; diese enden einerseits in geflügelte Medusenköpfe, andrerseits in Gänsehälse." Gerh. u. Pan. l. c. p. 169.

5) „Schönes Giessgefäss mit einer Medusenmaske an dem unteren und Gänsekopf an dem obern Henkelanfang." In Collegio Romano, secundum Platnerum in Beschreib. Rom's III. p. 489. n. 6.

6) monile aureum cum Gorgoneo pampineo, in finibus duo cycnorum capita. De Witte Cabinet Durand. n. 2103.

7) cycnus et Gorgo in vase argillaceo Neapolitano. Gerh. Arch. Anz. 1859. p. 112.

Commode hoc loco hi sepulcrorum cippi adiunguntur.

8) Cippus Borghesinus, nunc in Louvreo; inter copiosum ornamentum infra titulorum tabulam etiam invenitur Medusae caput duobus cycnis circumdatum, supra illud oscula inter se iungentibus. v. Moses Vases tab. CI, Clarac Mus. de Sculpt. tab. 252. n. 507, Bouillon Mus. d'Antiq. n. 89 in iis qui etiam nunc edi pergunt, Cippes choisies Rom. II. n. 3. [Tb. I. n. 6].

9) „Cippus der Antonia Panace, sonst in den mediceischen Gärten, jetzt im Real Mus. Borbon. Durch Spon und Lessing bekannt; unter der Inschrifttafel halten zwei Schwäne eine Medusa." Gerh. u. Pan. Neap. ant. Bildw. p. 61 sq., Gruter Thesaur. tb. DCLXIX. n. 1.

10) Cippus in aedibus Corsininis, Platner in Beschreib. d. St. Rom. III. 3. p. 605.

11) Cippus in Villa Ludovisina. ibid. II. 2. p. 582.

12) Cippus in Villa Albanina. ibid. III. 2. p. 497. n. 18. Numeri supplendi causa picturae parietis quae est ap. Roux et Barré (les Antiquités d'Herculanum IV. tab. LXX) mentio fiat, in qua duo cycni tenent Gorgoneum.

Quibus omnibus variis imaginibus lunae os circumdatum Apollinis Solis avibus fictum esse vulgo creditur [8]). At duo sunt quae in hac re monenda habeam. Primum sane, concedo, negari non debet cycnos ad splendorem Apollineum Solisque candorem signandum saepe in supellectile ususpari, verum id quidem non fieri nisi si illi arcte cum cuiusque vasis usu cohaereant, id quod maxime evenit in lucernis et candelabris; quae avis perinde in sarcophagis et cippis pro lucis Orcum noctemque vincentis symbolo valde idonee adhibita foret. Sed bene caveas ne tales ad res coelestes pertinentias etiam illic reperire tibi videare ubi istae suam habere signifi-

cationem non possunt, ut in ipsis ansis. In quibus id tantum intererat ut amuletum applicaretur, quod quo tutius esset eo foret praestantius. Lunarem pertinentiam ibi nullo modo Gorgoneum habebat. Atqui in iis quos attuli sepulcrorum cippis gravior ac reconditior Gorgonei capitis cycnis circumdati significatio per se ipsa ea quidem bene defendi potuerit: obstat ei rei eo magis altera causa. Quae intercedit inter lumen et tenebras, solem et lunam, ratio contraria in antiquis imaginibus symbolice exprimitur aut simpliciter inter se oppositis Gorgoneo et leone, ulula et cycno etc., aut, idque multo saepius, pugnante Gorgone Medusa cum solis leone vel etiam Medusa illius exuviis ornata, verum frequentissime, opinor, capreae vel cervi noctui a solis leone dilacerati effigie, quae quidem innumerum quoties sine iusto intellectu adhibita est, numquam autem, id quod in ipsa rei natura positum est, Medusa comiter cycnorum collis circumcincta vel comiter illis ei blandientibus.

Et haec quidem maxime causa me prohibet quo minus illos interpretes sequar: Medusae caput Graeis cycnis, Gorgonum tutricibus custodibusque circumdatum fictum videre mihi videor. Quae quo munere custodiae in vivarum sororum societate functae sunt id etiam in absciso Gorgonis capite obtinent. Primum hoc loco exempli ac testimonii instar effigiem terrae coctae Musei Townleyani [9]) affero (Tb. I. n. 7), quae Medusae caput a duabus aquilis, tenentibus illud ex iis qui de collo proveniunt serpentibus, custoditum exhibet. Quo symbolice significatur ea potentia quam ex Homero [10]) Iupiter exercet de Gorgoneo, quod est penes ipsum.

Duae autem aquilae ob partium convenientiam artificis licentia pro una perinde usurpatae sunt ut in magni-

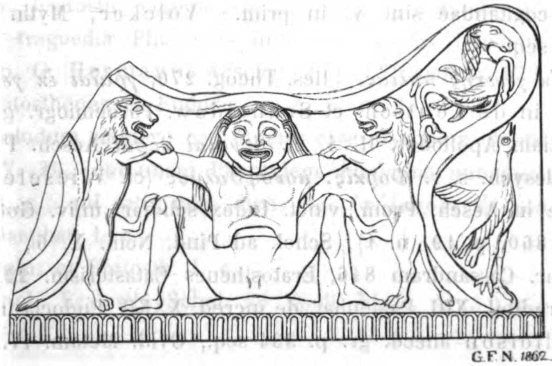
fico Adonidis lecto quem Theocritus [11]) describit ob eandem rem duae sunt aquilae quae Adonin sublimem efferunt, et in signi cuiusdam Romae goniasteriis ab uno quoque latere lupa cum infanti lactente conspicitur [12]).

Ut illic aquilae custodiam tenent, sic in cippis et ansis Gorgoneum a Graeis cycnis custoditum cernitur. In qua fingendi ratione artifex eum morem idque studium secutus est quod in Gorgonei amuleto adhibendo ubique in usu esset: ut id expresse insuper tutum redderetur; sive foeditatem magis magisque auctam ei dare sive aliis additis praesentibus amuletis tutiorem efficere eius potentiam studerent. Et illud quidem variis modis, in primis mascula quadam specie Gorgonis ori deformi admiscenda, quae, ut in magis Macbethianis, addenda barba produceretur, effectum est; hoc vero v. c. addendis oculis magicis; quin eo processum est ut horum oculorum pupillis iterum Gorgonea infigerentur [13]). Sic quod tuiturum esset Gorgoneum et ipsum tutum esse credebant, sicque earum in quibus nunc versamur imaginum artifices tutricibus addendis Graeis cycnis tutam efficacitatis vim dederunt.

Valde in propinquo est obiter saltem talium nummorum mentionem ad hunc locum conferre qui in altero latere Gorgoneum, in altero cycnum ostendant, ut Clazomenii [14]). Quo etiam ad illos proprios ducimur nummos qui modo Sardibus [15]), modo Camarinae [16]) modo Maratho [17]) tribuuntur [18]), cumque saepe efficti sint, tamen nondum rectam imaginum suarum interpretationem sunt nactae. Quorum ego duos iterum effingendos curavi. Alter (Tb. I. n. 9) ab una parte figuram monstrat a fronte fictam et in genua pronixam, ni fallor, femineam, quae magnis humerorum alis est

instructa atque ambabus manibus prae pectore orbem ovi specie tenet. In altero (Tb. I. n. 8) figura est ficta prorsus similis, ut tamen, quoad in nummo dignosci potest, potius mascula barbataque iudicanda sit, quem ad modum in tertio huius generis nummo vir biceps barbatus invenitur. Quae si aliis valde similibus monumentis adhibitis[19]) (e. c. Embl. I.) Gorgonem quamdam statuere liceat, admodum fuerit in vicino eo qui in altero latere fictus est cycno Graeas signari sumere, eoque magis quod in uno cycno rapacium generis avis sedet rostro carpens, eoque ultro Harpes avis memoriam excitans[20]); ut tota Graearum per Perseum devictio symbolico modo iucunde proposita foret.

Verum eo libentius in memoranda re acquiescimus quo noluerimus coniecturis opinionibusque temerarie excogitandis turbare eam lucem quam de re obscura atque impedita diffundere studuimus, tenui favilla tenuiter accensam.

TESTIMONIA.

§. 1.

1) Hesiod. Theog. 273, Ovid. Metam. IV. 773 geminas sorores, Hygin. Poet. astron. II. 12 utraque, Tzetzes in theogonia e bibliotheca Casanatensi edita a Bekkero in actis societatis Reg. Berol. scientiarum, cl. hist.-phil. 1840. p. 151. v. 140: ταῖς ἀδελφαῖς ταῖς δύω, τῇ Ἐννοῖ καὶ Πεφρηδοῖ. — Iacobii (Mythol. Wörterbuch p. 729. n. 1) errorem, qui a recentioribus saepius iteratus est, quasi Nonnus (Dionys. XXXI, 15) unam tantum Graeam noscat, Wieseler (in Philologo IX, p. 718 sq.) correxit.

2) Aeschyl. Prom. vinct. 794 seq.

3) Ovid. Metamorph. IV. 771 seq., cf. Servius ad Virg. Aen. VI. 289. — De ea quaestione quanam illae Graearum sedes sitae fuisse cogitandae sint v. in prim. Völcker, Myth. Geogr. I, p. 13 seq.

4) ἐκ γενετῆς πολιάς. Hes. Theog. 270, γραῖαι ἐκ γενετῆς Zenobios in de Leutsch. et Schneidew. Paroemiogr. gr. Cent. I. 41; etiam Apollodor. II. 4, cf. δηναιαὶ κόραι Aesch. Pr. v. 795.

5) Hesych. s. v. Φορκίς. μονόφθαλμος (cf. Wieseler Schedae criticae in Aesch. Prom. vinct. Index scholar. univ. Gotting. sem. aest. 1860. p. 19. n. 1), Schol. ad Pind. Nem. X. 6, Tzetzes ad Lycophr. Cassandram 846, Eratosthenes Catasterism. 22, Heraclit. de incredibil. XIII, Palaephat. de incred. XXXII, Eudocia in d'Ansse de Villoison anecd. gr. p. 334 seq., Ovid. Metam. IV. 774, Hygin. Poet. Astr. 11. 12.

6) Aeschyl. Pr. v. 796, Zenobius et Apollodor. l. c., Schol. in Apoll. Rhod. Argonaut. IV. 1515, Tzetzes Theog. l. c. v. 144.

7) Tzetzes ad Lycophr. l. c. *μία παρ' ἑτέρας ἐναλλὰξ χρωμένη τῷ ὀφθαλμῷ*, et Theogon. *ἑτέρας παρ' ἑτέρας δὲ τὸν ὀφθαλμὸν λαβοῦσα ἔβλεπεν ὅταν ἤθελε καὶ πάλιν ἀπεδίδου*, Apollod. *παρὰ μέρος ἤμειβον ἀλλήλαις*, item Zenobius, cf. Heraclit., Eratosth. *τοῦτον ἀλλήλαις ἐδίδοσαν*, Palaephat. *ἀνὰ μέρος ἐχρῶντο τούτῳ*, Eudocia *ὃν ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλαις ὤρεγον*, idem Schol. ad Apoll. Rhod. l. c., Servius invicem utebantur. Nonnus Dionys. XXV, 35 sq. propterea oculum Graearum *ἀλήτην* appellavit, id est alternantem. — Id quod Stephanus Thesaurus T. VIII, p. 1014 exhibet „uno per vices oculo usas quem Phorcus pater iis dederat" nulla scriptorum auctoritate nititur.

8) Schol. ad Pind. Nem. l. c. *Ὁ δὲ (Περσεὺς) τῷ αὐτῷ τάχει θαρρῶν καὶ τῇ τῆς Ἀθηνᾶς συμπραξίᾳ ἐπὶ τὸν ἆθλον στέλλεται.* Schol. ad Apoll. Rhod. l. c. *καὶ Ἀθηνᾶς φρασάσης ἀφαιρεῖται αὐτῶν τὸν ἕνα ὀφθ.*

9) Zenob. l. c. *Ὁ δὲ Ἑρμοῦ καὶ Ἀθηνᾶς προκαθηγουμένων ἐπὶ τὰς Φόρκου παραγίνεται θυγατέρας.*

10) Tzetzes ad Lyc. Cass. l. c. ad verb. *λαμπτηροκλέπτης* 846 (p. 94 ed. Oxon. 1697): *ὁ δὲ Π. ἐλθὼν ἐκ τῶν ὀπίσω ἐκράτει τῷ ὀφθ.*, cf. edit. Bachmann. Lips. 1830. Vol. I ad vers., item Palaephat. *ἐλθὼν ὀπίσω αὐτῶν.*

11) Hygin. Hunc (oculum) Perseus una earum tradente exceptum, Schol. ad Pind. Nem. l. c. *ἰδὼν διαδούσας ἀλλήλαις τὸν ὀφθαλμόν*, Eratosth. *τηρήσας δ' ὁ Π. ἐν τῇ παραδόσει.*

12) In tragoedia Phorcides inscripta. Pauca fragmenta reperiuntur ap. G. Hermann. Aeschyl. I. p. 379 seq. n. 273 et 274.

13) Eratosthenes et Eudocia, v. §. 2. n. 28.

14) Custodum munere eas functas esse maxime premunt Nonnos Dion. XXV. 35., qui unam Phorcidem *ἀγρύπνος* nuncupat, Tzetz. ad Lyc. l. c., qui satis mire dicit: *καὶ ἐφύλασσον ἀλλήλαις.*

15) Palaephat. l. c.

16) Hygin. et Eratosth. l. c.

17) Zenob. Eratosth. Schol. ad Apoll. Rhod. Arg. l. c.

§. 2.

1) Theog. 270 seq.

Φόρκυϊ δ' αὖ Κητὼ Γραίας τέκε καλλιπαρήους
ἐκ γενετῆς πολιάς· τὰς δὴ Γραίας καλέουσιν
ἀθανατοί τε θεοὶ χαμαὶ ἐρχόμενοί τ' ἄνθρωποι
Πεφρηδώ τ' εὔπεπλον Ἐνυώ τε κροκόπεπλον.

2) Prometh. 794 sq. . . . *ἵνα*

Φορκυνίδες ναίουσι δηναιαὶ κόραι
τρεῖς κυκνόμορφοι, κοινὸν ὄμμ' ἐκτημέναι,
μονόδοντες, ἃς οὔθ' ἥλιος προσδέρκεται
ἀκτῖσιν οὔτε νύκτερος μήνη ποτέ.

3) l. c. 267 s.

4) Eumenid. 50 seq.; eum sequuntur reliqui scriptores, cf. Iacobi, Mythologisches Wörterbuch p. 741. n. Tetrum aspectum praebent etiam in magno vase pictae Monum. d. Inst. tr. XLI, contra ore saltem humano non mutilato in illo sepulcri Xauthici monumento (Gerhard Arch. Ztg. 1855. tb. LXXIII).

5) Pulchritudinem testantur Paus. II. 21. 5, Pindar Pyth. XII. 20, Ovid. Metamorph. IV. 793, Serv. ad Virg. Aen. VI. 289. Ex Euhemero ap. Hygin. P. A. II. 12, Apoll. II. 4. 3. 9 et Schol. ad Pind. Nem. XIX. 4 Gorgo vel ausa erat suam formositatem cum Minervae contendere posse prae se ferre. Etiam in imaginibus omni cum trucidatur pulchritudine splendens aspicitur, ut in magna tabula picta quam vides Real. Mus. Borbon. XII. tb. XLIII, etiam ap. Zahnium Pitture ed Ornamenti III. tb. XXIII; prorsus proprium est vas quod est in Mus. Campana (Cataloghi IV. 1108, cf. Gerhard Arch. Anz. 1859. p. 140. n. 127), quod ostendit Mercurium, Gorgonas Perseum persequentes et Medusam .... manca della teste sebbene tralle ali sporga una faccia di bella femmina.

6) Apud Hesiodum (Theog. 278 seq.) Neptunus cum ea coniugium init in prato florido, ex Ovidio (Metam. IV, 797) et Lactant. (IV, 20) in templo Minervae.

7) Eumenid. 48 s.

8) Prometh. 799 s.

9) Iam Heyne (epist. ad Wolf.): omnes vetulis illis formosas genas inviderunt, Goettling (in altera Hes. edit. p. 36 ad v. 270): Graeas enim pulchras nemo facile dixerit, Preller Griech. Mythol.

ed. alt. II. p. 63 „alte verlebte Weiber", Gerhard Gr. Myth. I. §. 583. 5 „schöne Wangen werden wohl nur aus Irrthum ihnen beigelegt" (Num id sibi ea re vult Gerhard ut errasse Hesiodum dicat?). Etiam Panofka (Ueber verlegene Mythen p. 4) valde id non facit iure quod Hesiodum vestem affingere Graeis putat ad turpitudinem earum occultandam. Recte iam Voss (mythol. Briefe I. p. 93): „zwar jugendlich schön und geschmückt, aber grauhaarig", et Burkhard (Handbuch der klassischen Mythol. nach genetischen Grundsätzen I. 1. p. 139): „schöne Jungfrauen, die aber von ihrer Geburt an weisse Haare hatten."

10) v. 32. *τὰ δὲ παιδία παρ' αὐτοῖς ἐκ γενετῆς ὑπάρχει πολιὰ κατὰ τὸ πλεῖστον.*

11) 299 seq. *ἥμισυ μὲν νύμφην ἑλικώπιδα καλλιπάρῃον,*
ἥμισυ δ' αὖτε πέλωρον ὄφιν, δεινόν τε μέγαν τε.

12) ibid. 238. At certe non sic nominatur „wegen der schönfarbigen Muscheln uud Meerungethüme", ut Gerhard l. c. §. 105, 3 putat.

13) in sua Theog. edit. 1833. p. 446.

14) 333 seq.

15) Hesych. *Γραῖα: παρὰ τὸ ῥαίω, τὸ φθείρω, ἡ ὑπὸ χρόνου διεφθαρμένη· Ἢ παρὰ τὸ γεραιός, γραιά· καὶ ἐν συγκοπῇ γραῖα.* Tanagra, Aeoli filia, cum valde senuit a vicinis dicitur Graea (Paus. IX, 20, 2) et ex ea urbs quoque (Hom. Il. II. 498, cf. Nonnos Dionys. XIII. 77 et Urlichs Ann. d. Inst. XVIII. 40 sq.; Lycophron Cass. 645 cum annotat. Bachmann. — Dindorf ad Steph. Thesaur. II. p. 748, Bursian Geographie von Griechenland I. p. 219 sq.) *γραῖος* de rebus = *αὖορ*, ut de acino cum factus fuerit siccus, deinde de planta quae est apud Graecos *ἐρείκη*, singulari quadam proprietate praedita, v. Aeschyl. Agam. 289, de Leutsch et Schneidewin Paroem. gr. Appendic. cent. I. 82; contra de canitie spumae undarum Schol. ad Hes. Theog. 270 ap. Gaisford Poet. min. gr. III. p. 411. — Omnino de hac re vide Lobeck Pathologia gr. sermonis I. p. 239 seq.

16) Ut recte observat Lennepius in Theog. edit. p. 237.

17) Scut. Herc. 221 sq. — Conferendum est Gorgoneum illud quod secundum Homerum Il. XI. 35 sq. Agamemno in sucto gerebat, quali utentes sui temporis armatos certe viderat poeta;

Achillis scuto affingit Quint. Smyrn. Posthom. V. 38, et in gemmis caesis quibusque scutum quod una e Nereidum choro ad Achillem armis instruendum adportat Gorgoneo ornatum esse solet.

18) Nouvelles Ann. de l'Institut. II. pl. C (cf. nostr. tabul. II. n. 1) et Mon. d. Inst. t. XXIV.

19) In Philologo IX, 717 sq., cf. Index scholarum in univ. lit. Gotting. sem. aest. a. 1860. hab. p. 19.

20) Aristot. Poet. 18, cf. Nitzsch Sagenpoesie der Gr. p. 586.

21) Athen. IX. 402 B. *Αἰσχύλος γοῦν ἐν Φορκίσι παρεικάζων τὸν Περσέα τῷ ἀγρίῳ τούτῳ συΐ φησιν: ἔδυ δ' ἐς ἄντρον ἀσχέδωρος ὥς.* cf. G. Hermann Aesch. T. I. p. 379 sq. fragm. n. 273.

22) Eratosth. Catast. 22: *δοκεῖ δὲ καὶ ἅρπην παρ' Ἡφαίστου λαβεῖν ἐξ ἀδάμαντος, ὡς Αἰσχύλος ἐν Φορκίσι φησιν ὁ τῶν τραγῳδιῶν ποιητής· Φορκίδας Γραίας εἶχον προφύλακας αἱ Γοργόνες,* perinde Eudocia l. c. Quo modo verba interpungenda sint disceptari potest. Quamquam distincte habet Hyginus „Sed ut ait Aeschylus tragoediarum scriptor in Phorcis, Graeae fuerunt Gorgonum custodes", quare G. Hermann apud Eratosthenem et Eudociam post *ἀδάμαντος* maximam notam ponit, ita ut utroque loco Aeschylus is tantum citetur qui Graeas Gorgonum esse custodes fecerit; forsitan utrumque ex Aeschylo desumptum sit atque ista ab Eratosthene vel alio quodam nihil aliud quam parum commode connexa. Falcem traditam esse a Vulcano facile fieri poterat ut pro Aeschyli invento significaretur illud quidem, quippe quam alii a Minerva (Nonnos Dion. XXV. 55 *καὶ κυνέην Ἄϊδαο καὶ Παλλάδος ἅρπην;* cf. Inghirami Vasi fittili tb. 366) vel a Mercurio (Hygin. l. c.) Perseo tribui faciunt.

23) V. Welcker Aeschyl. Trilogie p. 240 sq., Epischer Cyclus I. p. 30. Contra Nitzsch l. c. p. 494 sq. 534—589 ita trilogiam componit ut *Δικτυούλκους* primam, *Φορκίδας* mediam, *Πολυδέκτην* tertiam eius partem fuisse iudicet.

24) Prometh. et Eumen. l. c.

25) Ovid. l. c. IV. 742, Lucan. IX. 626. „*Φορκυνίδες*" ad Graeas denotandas rursus pro eo quod est „*αἱ Φορκίδες*" coniectura infert in Aeschyli Prometheum G. Hermann, propter eum qui existeret hiatum *ἵνα — αἱ* et articulum, quem hoc loco a poetico sermone abhorrere censet. Quocum consentit Wieseler.

26) Pind. Pyth. XII. 24.

27) Propert. III. 22. 8. Codd. apud Apollodor. I. 2. 6 habent *Φόρκου δὲ καὶ Κητοῦς Φορκίδες Γοργόνες,* atqui iam diu recte emendatum est *Φορκ. καὶ Γοργ.*

28) De loci situ dicit Ovidius (l. c. IV. 772) locum solidae tutum munimine molis; cuius in introitu geminas habitas sorores Phorcidas (De: Phorcydas et Phorcidas v. Hertzberg ad Prop. l. c.).

29) Aeschyl. Tril. p. 217.

30) cf. Goethe in Fausto tragoedia. t. XLI. p. 188.

31) Ad hanc interpretationem propensus est Preller (Gr. Myth. II. p. 67. n. 4.

32) Ap. Faese Sylloge p. 53: *ἃς κυκνομόρφους φησίν. ἢ διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς λευκὰς ἢ διὰ τὸ ἔχειν τραχήλους μακροὺς ἢ διὰ τὸ ἔχειν εἶδος κύκνου.*

33) l. c. 144.

34) In Philologo IX. p. 721 sq.

35) Schedae criticae in Aeschyli Prom. Vinct. (Schol. Gotting. s. aest. 1860) p. 19.

36) 1064 sq. *νῦν δ' οἴχεται κύκνου τ' ἔτι πολιώτεραι δὴ αἴδ' ἐπανθοῦσιν τρίχες.*

37) Haud aliter apud Hebraeos. V. P. Cassel Der Schwan in Sage und Leben. Berl. 1861. p. LIII. n. 241.

38) Rhesus. 616 sq.

πέλας δὲ πῶλοι Θρῃκίων ἐξ ἁρμάτων
λευκαὶ δέδενται διαπρεπεῖς ἐν εὐφρόνῃ,
στίλβουσι δ' ὥστε ποταμίου κύκνου πτερόν.

39) Eclog. VII. 38.

40) VIII. 17. Haud diversa est vis in eo epitheto quod est *ποιλόχρως,* quod Euripides (Bacch. 1317) cycno indit.

41) De gloria martyrum I. 51. Apud castrum Divionense est et alia basilica, in qua Paschasia quaedam religiosa venerantur. Nam visum est eo tempore structoribus quandam anum egressam fuisse ab ipsa basilica, nigra veste, cigneo capite, vultuque decoro etc., v. Cassel l. c. p. XXX. n. 136.

42) Videas tantum Theocr. 16. 49: *τίς — θῆλυν ὑπὸ χροιᾶς κύκνον ἔγνω,* et Schol. *λευκὸς γὰρ ἦν τὴν χροιὰν ἐκ γενετῆς, ὥς φησιν Ἑλλάνικος — Ἡσίοδος δέ φησιν αὐτὸν τὴν κεφαλὴν ἔχειν λευκήν.*

43) Stanley et Schütz ad Aesch. Prom.: cycneo colore, Lennep ad Hes. Theog. p. 237. Ab hoc crinium colore κόραι κυκνόμορφοι dictae Aeschylo; de crine cogitabat, quamquam ita ut id non pro certo affirmaret, Schwenck. Satis peculiaris est explicatio Em. Braunii Gr. Myth. I. §. 102 „Die graue Farbe ist hier von wesentlicher Bedeutung und spielt offenbar auf das bleiche Aussehen aller Bewohner der Tiefe an. Die Geschöpfe, welche von der Natur nur kaltes Blut erhalten haben, erscheinen den warmblutigen Wesen der sonnengenährten Erde gegenüber blass und gräulich. Wo sie uns buntschillernd erscheinen, ist ihr Glanz immer mehr dem des Mondlichts zu vergleichen" et §. 104 A. comparat „ihre Gestalt der der Schwäne, mit deren Hälsen und stummem Ernst die Bewohner der Meerestiefen in der That eine schlagende Aehnlichkeit haben." Preller (Gr. Myth. edit. prior II. p. 45) verba facit de „Schwanengestalt", sed posterius dicit (ed. alt. II. p. 63) „κυκνόμ. d. h. gebildet wie der troische Kyknos, dessen Kopf oder dessen ganzer Leib gleichfalls von seiner Geburt an weiss war." Gerhard (Gr. Mythol. I. §. 105. 3) dicit „bleiche prophetische Gräen", sed idem putat (§. 583. 5) „vogelähnlich gleich den Sirenen und zwar in Schwanengestalt tragen sie die graue Farbe geschmolzenen Schnees;" ita ut intelligi non possit quaenam vox per „bleich" ab eo versa sit. Cf. praeterea Schwartz, Ursprung d. Mythologie p. 193. Welcker, Aeschyl. Tril. p. 386 in certam interpretationem non descendit „Der richtige Sinn, wenn die Lesart nicht falsch ist, bleibt noch zu errathen" dicens. Recte Schoemann annotat (De Phorcyne eiusque familia p. 28): Propter solam capitis canitiem κυκν. h. e. forma cycnia praeditas dici potuisse non est credibile, statuendum potius formam earum, si minus totam at magnam certe partem cycnis similem fuisse.

44) V. Welcker, Gr. Götterlehre II. 2. p. 616. n. 135, III. 1. p. 48 et in primis O. Jahn, Herakles und Acheloos in Gerh. Arch. Zeitg. 1862. p. 313 sq.

45) Steph. Thes. s. v. ὀρνεόμορφος Avis formam referens. Procl. Paraphr. Ptolem. 4. 9. p. 282; ὀρνεομιγῆς = ὀρνεομίκτης cum avi mistus Schol. ad Lyc. 721 de Sirenibus, ὀρνιθόμορφος Demetr. Phaler. I. 336 ed. Baissonade.

46) s. v. *Γοργείην κεφαλήν. Ἡσίοδος δὲ πλανηθεὶς ἀνέπλασεν ἐκ τούτων τὰ περὶ τὸν Περσέα ὅτε ἀπέτεμεν τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος.* Id. s. v. *Γοργώ, γοργότης. Τὰ γὰρ περὶ τὴν Δανάην καὶ τὸν Περσέα καὶ τὰς Γοργόνας Ὅμηρος οὐκ οἶδε;* alii loci inveniuntur ap. Völckerum Mythol. d. Japetischen Geschl. p. 214. n. 271 et Mythische Geogr. p. 14. n. 1.

47) Vide quae dixi in Allgem. Encyclopädie der Wissensch. u. Künste. Sect. I. Vol. LXXIV. p. 389.

48) Heraclit. de incred. XIII. *ἐφύλασσον δὲ χρυσᾶ μῆλα.*

49) Stackelberg Gräber der Hellenen tb. LIX; cf. Fischer Bellerophon p. 69 sq., Wieseler Denkmäler der alten Kunst I. p. 9, Gaedechens Glaukos der Meergott p. 209 sq.

§. 3.

1) Glaukos der Meergott p. 1 sq.

2) Exceptionem facit solus qui est miti animo Glaucus, cum vaticinetur *τοῖς θέλουσιν.* Aristot. Resp. Det. apud. Athen. VII. p. 297; cf. Heraclit ap. Westermann Mythogr. gr. p. 315. 9.

3) Deas marinas eas fuisse Schömann demonstrat: De Phorcyne eiusque fam. p. 29 sq.

4) cf. Preller Griech. Myth. II. p. 62.

5) V. in Elite des monuments céramographiques de Lenormant et de Witte primas tabulas tertii voluminis.

6) V. Welcker Griech. Götterlehre II. 2. p. 717.

7) Eius rei iam meminit Schömann l. c. p. 30.

8) V. de ea re in universum P. Cassel Der Schwan in Sage et von der Hagen Act. soc. Berol. Reg. scient. ph.-hist. Cl. 1842. p. 542 sq.

9) Interpretationes recentiorum, ut lectiones, diversissimae sunt. Preller l. c. p. 63 „Die Namen der der drei Schwestern sind *Πεφρηδώ,* welches ängstliches Geschwätz oder Ueberlegung, *Ἐνύω,* welches jähes Geschrei, *Δεινώ,* welches beständige Angst ausdrückt.“ n. 6 „*Πεφριδὼ* von *φρίσσω,* die Zitternde“, Gerhard l. c. I. §. 582. 3. 4 „geben als Mehrzahl auch in ihren Sondernamen theils das schreckbare Grauen winterlicher Zeit und Natur kund, welches durch die ihnen gemeinsame, vermittelst

Eines Zahnes und Eines Auges bestehende Bildung vermittelt wird.“ G. Hermann (Opusc. II. p. 180): „Ἐνυώ = Inundona a verbo ὕω, fluxus aequoris, Latinorum Venilia, Pephredo refluxus maris, Auferona Latinorum Salacia“; quocum quod attinet ad Enyo consentiens K. Fr. Hermann (Die Hadeskappe. Gött. Winkelmannsfestprogramm 1853. p. 33. n. 105) in Pephredus nomine interpretando cogitari vult de voce quae est φρέαρ, ita ut in earum nominibus nebulae et superioris et inferioris regionis comprehendantur. Lennep (ad Hesiod. Theog. p. 238) Alterius Hesiodeae Graeae nomen Πεφρηδώ commode repetatur a πέφραδα ut Dea haec communem habuerit prudentiam cum aliis Diis marinis, Ἐνυώ ab ἔνω interficio. Em. Braun (Gr. Götterlehre I. §. 103) „Π. die Kundige, Εν. die Grausame, Mordsüchtige.“ Welcker (Aeschyl. Tril. Prom. p. 332. sq.) per nomina quae sunt Πεφριδώ, Ἐνυώ, Ἰαινώ horrendi, saeviendi, terroris incussi notiones expressas putat. Eiszner (Die Theogonie des Hesiod. als Vorweihe in die wahre Erkenntniss der ältesten Urkunden des menschl. Geschlechts. Lpz. 1823. p. 30) „Π. von φράζω, πέφραδον das sich Ankündigende, Ενυώ Inundona Morgen- und Abenddämmerung.“ Pott (Etymologische Forschungen I. p. 230 n. 91) Ἐνυώ derivat de ἀΰειν vel ἀνύειν, confectrix?; cf. de Witte Nouv. Ann. de l'Inst. II. p. 335 sq.; recte, confido, Schömann (l. c. p. 29): Vereor tamen ne ex huiusmodi nominibus de vera atque genuina Graearum significatione non satis tuto conjectura duci possit quoniam constat antiquarum fabularum personas a posterioribus non raro longe aliter quam a primis auctoribus acceptas esse.

10) In has formas nomina variata inveniuntur: Πεφρηδώ, Τεφρηδώ, Πεμφρηδώ, Μεμφρηδώ, Μεμφήδην, Pamphede, Πενφρηδώ — Δεινώ, Δινώ, Ἰαινώ — Ἐνυώ, Ἐννυώ, Ἐντώ.

11) Tzetzes ad Lyc. Cass. 231. Paris. A. τὴν ὁμόζυγον γραῖαν· τὴν θάλασσαν, Paris. C. παλαιάν, ἤγουν τὴν θάλασσαν (ed. Bachmann), Eustath. ad Hom. Il. p. 976. 54 καὶ θάλασσα δὲ πολιά· ἔχει τι χαριὲν διὰ τὸ ἐν αὐτῇ γέροντα Νηρέα καὶ τὰς ἐκ γενετῆς μυθικὰς Γραίας.

12) Hes. Theog. 440 οἵ γλαυκὴν δυσπέμφελον ἐργάζονται.

13) Schol. ad Hes. Theog. apud Gaisford Poet. min. gr. III.

p. 411: *Φόρκυς ἡ ἐπιφορὰ τῶν ὑδάτων, Κητὼ δὲ τὸ βάθος, Γραίας δὲ τὸν ἀφρόν.*

14) Erat etiam Graearum insula *Γραιάων νῆσος*, Nonnos Dionys. 26. 52. Quam saepe e diis marinis potissimum ea loca quae ad mare vel in mari sita essent nominata sint notum est. cf. E. Curtius in Gött. gel. Anz. 1861. p. 1313.

15) Lycophr. Cass. 846, Schol. ad Pind. Nem. X. 6, Serv. ad Virg. Aen. VI. 289.

16) Tzetzes Theog. 140 sq.

17) Sectio I. Vol. LXXIV. §. 13. 14. p. 398—400.

18) Menander secundum Natalem Comit. VII. 12.

19) Hom. Od. XI. 633.

20) V. eum librum quem scripsi de Glauco, deo marino p. 96 sq. et O. Jahn in Gerh. Arch. Ztg. 1860. tb. XCVIII. p. 119.

21) ad. Il. p. 110. 25, 976. 54.

§. 4.

1) *τρίκρανος Σκύλλα.* Anaxilas apud Athen. XIII. 558 a.

2) Tzetzes ad Lycophr. Cass. 650.

3) *τρισώματος* Eurip. Herc. fur. 423, tergeminus Virg. Aen. VIII. 202, pluraque eiusmodi nomina.

4) Pausan. II. 37. 4.

5) Clem. Alexandr. *Γοργόνιον τὴν σελήνην διὰ τὸ ἐν αὐτῇ πρόσωπον;* cf. Plutarch De facie in orbe Lunae XXIX. 6, qui in luna *βλοσυρόν τι καὶ φρικῶδες* aspicere sibi videtur.

6) V. ea quae conscripsi sub voce quae est Gorgo in Allgem. Encycl. §. 16—18. p. 400—405.

7) Exempla vide in libello meo: Der antike marmorne Himmelsglobus des Fürstl. Waldeck. Mus. zu Arolsen. Gött. 1862. p. 41.

8) Ampliora ibidem p. 44—51.

9) Gerhard antike Bildw. tb. VIII, Ann. d. Inst. tb. XLI; Stephani Apollo Boedromius p. 33; Tölken Erklärendes Verzeichniss der Metallarbeiten etc. n. 26.

10) V. Gorgo §. 18.

11) apud Tzetz. l. c. *ἓξ μὲν κεφαλὰς ἔχον, κάμπης, κυνός, λέοντος, Γοργόνος, φαλαίνης καὶ ἀνθρώπου.*

12) Theog. 411—452.

13) Paus. VIII. 42. 3: cum equo, ave et serpente. quae quidem signa symbolica sunt maris, coeli, terrae.

14) Recentiorum interpretationes hae sunt: 1) G. Hermann (Opusc. II. p. 179), undae quae litori illisae spumas agunt nunc veniendo nunc recedendo. 2) Creuzer (Symb. u. Mythol. III. 1. p. 60): „die grauen, schäumenden Wogen." 3) Preller (Gr. Myth. ed. pr. I. p. 45): „die Ältermutter der ungeheuern, mit Schrecknissen aller Art erfüllten Urfluth des grossen Weltmeeres." 4) eodem modo Panofka (Perseus und die Gräa p. 9 sq.), qui praeterea semel eam opinionem attingit ut de forma quadam „der den Lebensfaden spinnenden Parzen" cogitet. 5) Vinet (Ann. d. Inst. XV. p. 173): des flots blanchissants d'écume. 6) Maury (Hist. des relig. de la Grèce I. p. 358): Les Grées, c'est à dire les vieilles, les ridées, dans le nom desquelles est peutêtre une allusion aux rides des eaux. 7) Schoemann (De Phorcyne eiusque familia p. 29 sq.): De quibus quid statuendum sit non facile dictu est — quos cur unum utrumque habeant nescio; hoc autem video mores earum non absimilis esse ceterorum maris deorum quibus vaticinia ab hominibus per vim extorquenda sunt. 8) Braun (Gr. Myth. I. §. 103): Sie sind Doppelwesen und bewegen sich daher in unversöhnlichen Gegensätzen. Pephredo, die Kundige, hebt die allen Meergöttern eigenthümliche Gabe der Weissagnng, die sich für Geschöpfe mit grauen Haaren ganz besonders passt, bedeutsam hervor. Schroff aber tritt ihr die Schwester Enyo, die Grausame, Mordsüchtige, gegenüber, welche die kaltblütige Raublust der Meeresungethüme namentlich auch in solcher Zusammenstellung treffend veranschaulicht. Denn die Klugheit der Pephredo ist keine mild-freundliche, sondern finsterer Natur, sowie denn überhaupt alle Seebewohner den Menschen nur gezwungen das mittheilen und gewähren, was sie eifersüchtig in Gewahrsam halten. 9) Gerhard (Gr. Myth. I. §. 583. 3): „theils die Weissagekraft, theils das schreckbare Grauen winterlicher Zeit und Natur" et „auch die Gräen — sind vielleicht Nichts als die Personificationen der nächtlichen Finsterniss und ihres Grauens. 10) Göttling (ad Hes. Theog.) Gorgonas „active", Graeas „passive Unfruchtbarkeit" nuncupat. 11) Furtwängler

(Idee des Todes p. 68): „die grauen Beschliesserinnen des Naturlebens“; qui Gorgonum custodiendarum munus sumendum esse censet pro „Erstarrung der Lebenskraft in der Natur.“ (n. 1): „Als solche haben alle drei auch nur einen Zahn und nur ein Auge, mit dem sie nach den drei Jahreszeiten wechseln. 12) Lauer (System der Gr. Myth. p. 325) nubium in iis prosopopoeiam intelligit. 13) K. Fr. Hermann (Die Hadeskappe. Gött. Winkelmannsfestprogr. 1853. p. 22): „Dämmerungsnebel und Zwielicht“ 14) Eiszner (Die Hesiod. Theogonie als Vorweihe p. 30) coeli matutini et vespertini ruborem etc. etc.

§. 5.

1) Enumerata vide haec monumenta in iis quae scripsi s. v. „Gorgo“ in encyclopaedia generali scientiarum et artium, sect. 1. LXXIV. §. 23—39. p. 407—421.

2) Haec imaginis caelatae interpretatio quae est ap. Gerh. Arch. Ztg. 1861. tab. CLII. p. 174 sq., quam veram esse confido, nuper impugnata est a G. Kruegero (Arch. Anz. 1862. p. 117).

3) De huius rei imaginibus proxime egit Giulio Minervini in Memorie academiche Napoli 1862. 4⁰, v. etiam relationem a Feddeo factam in Gerh. Arch. Anz. 1862. p. 357 sq.

4) Nuper praeterea vas cum eadem imagine enotuit in Hispania, v. Em. Huebner die antiken Denkmäler Spaniens.

5) Quod mihi potissimum significare videtur vas quod est ap. Campanam Cataloghi XI. n. 83 (cf. Gerh. Arch. Anz. 1859. p. 144. n. 155).

6) V. etiam de hac re quae sub 3) citavi.

7) Zur Geschichte der Kunst und Religion bei den Griechen p. 36.

8) Ueber verlegene Mythen (acta soc. Reg. Ber. scient. cl. phil.-hist. 1840) p. 3—5 et Perseus und die Gräa (ibid. 1846).

9) In primis Schoemann De Phorcyne p. 30.

10) Philologus IX. p. 719 sq.

11) cf. Welcker. Griech. Götterlehre III. 1. p. 171 sq.

§. 6.

1) Monum. d. Inst. IX. tab. XLII. p. 161.

2) Nouvelles Annales de l'Instit. II. tab. XXIV et tab. C.

3) a) Perseus. Mercurius. Minerva. De Witte Catal. du cabinet Durand p. 403. b) Mercurius. Hercules. Venus. Perseus. De Witte Cabinet Etrusque p. 119 sq. c) Hercules et Minerva seu Perseus et Minerva. Mus. Gregorianum I. tab. LVI. De simili vase figura Perseum, opinor, significans quae est ap. Micalium Mon. Ined. tab. XIX. n. 4 oriunda esse videtur.

4) Panofka hanc imaginem prorsus obiter memorat (Perseus und die Gräa p. 6. n. 16).

5) Num id quod inter duas personas quodque supra est nudas designet arbores ideoque ad horrendum sterileque Graearum domicilium in extremis Oceani finibus positum (ἐν ἠρεμαίῳ βαδίσματι ait Palaephatus de incred. XXXII) spectent, numque per id quod manu tenere videtur Perseus praecepto futuro tempore peram expressam esse liceat sumere in ambiguo manere debet.

6) Philemon ap. Stobaeum II. 27, Meineke Fragmenta com. Gr. IV. 32, Welcker Simon. Amorg. fragm. p. 39 sq.

7) Od. I, 16, 13 sq.

8) Visconti Il Mus. Pio Clement. IV. tab. 217, Wieseler Denkm. d. alten Kunst II. v. tab. LXV. n. 840.

9) Beschreibung d. Stadt Rom. II. 2. p. 190.

10) Nachtrag zu: Verlegene Mythen. p. 20.

11) V. exempla collecta ap. Wieseler. l. c. tab. LXIV et LXV.

12) Opera, postremae manus ed. Vol. XLI. p. 157:

„Drück du ein Auge zu, 's ist leicht geschehn,
Lass alsofort den einen Raffzahn sehn,
Und, im Profil, wirst du sogleich erreichen
„Geschwisterlich vollkommen uns zu gleichen."

13) Quod in gemma Tb. I. n. 4 efficta neque oculus neque oculi foramen in conspicuo est ei rei, priusquam ipsam viderim, non admodum magnum momenti tribuerim.

14) Mus. Capitolin. St. I. tab. LIX, cf. Hesych. τριώπην. τριόφθαλμον. τριόπιος.

15) V. Gerh. Arch. Ztg. 1851. tab. XXVII. 2 et Iovem Ἕκτορα

in vase ap. Gerh. Auserlesene Vasenb. III. tab. CLXXXVIII, secundum Panofk. nomen vasum fictorum tab. IV. n. 1 et Archäolog. Commentar zu Pausanias II. 24. tab. III. n. 15 et 15a. p. 30 sq.

16) Gerh. Auserl. Vasenb. III. tab. CLXXVII.

17) V. meam de Gorgone commentationem p. 392.

18) De Persei Ἄιδος κυνέη v. praecipue K. Fr. Hermann. die Hadeskappe. Göttinger Winkelmannsfestprogramm 1853. Perseus cum galea ap. Montfaucon Antiquité expl. par les monum. I. tab. LXXXVI. n. 4. Mercurius galeam gerit ap. Aristid. Ἱερῶν λόγος τέταρτος I. p. 330: Ὤφθη δὲ καὶ ὁ Ἑρμῆς, τήνδε κυνῆν ἔχων καὶ τὸ κάλλος θαυμαστός. cf. gemmam caesam Mus. Berol. Tölken. Erkl. Verzeichn. III. 2. n. 889. p. 181 (v. Wieseler. Denkm. d. alt. K. II. II. Tab. XXVIII. n. 306d.).

19) Artemidor. Oneirocrit. 4. 63.

20) V. locos ap. Preller. Gr. Mythol. II. p. 69. n.

21) V. l. c. Gorgonem §. 320.

22) Satis proprie Caylus anserum venationem fictum esse interpretatur et finem facit per: cette sorte de chasse pourrait donner une idée de la fertilité de l'Etrurie.

23) Eximie similis rei condicio est in speculo ap. Gerh. Etrusk. Spiegel. tab. XXXVI. 3. „Minerva", cum scuto et apice Phrygio, cycnum, qui vittam rostro tenet, a tergo prendens.

24) Ap. Feolium vidit eum Panofka 1847 (secundum eius collectaneos).

25) perhaps this figure represents Perseus with the Graiae.

26) V. exempla ap. Clarac Mus. de sculpt. Vol. III. tab. 411—413.

27) V. Gaedechens d. Antiken des fürstl. Waldeckschen Mus. zu Arolsen. Arolsen 1862. p. 58. n. 92.

28) Birch et Newton l. c. p. 35 sq. n. 425.

29) Perseus und die Gräa tab. I. n. 1 et 1a.

30) Philologus IX. p. 720 sq.

31) Sic, opinor, etiam vas a Panofka in Gerh. Arch. Anz. 1847. p. 21. n. 13 allatum e collectione Depolettina „grosse Olpe phönicischen Styls mit einer Vorstellung der Gräa" interpretandum est. Hic tantum unum alterumve exemplum: Jahn Vasensamml. d. Kön. Ludwig p. 311. n. 1043, Monum. d. Inst. tb. VIII., de

Witte Cabinet Beugnot p. 91. n. 197 et 198. — Duae tales aves e. c. ap. de Witte l. c. p. 69. n. 83, Birch et Newton Catalog. of the Brit. Mus. p. 39. n. 439.

32) V. c. Goettling. das archäologische Museum der Universität Jena p. 45. n. 244.

33) V. c. inter Mercurium, Apollinem et Dianam sec. Micalium Monum. Ined. tab. LXXXIV. n. 3, Lenormant et de Witte Elite Céramogr. II. tab. XXV. p. 70. in Peleo et Thetide sec. Micalium l. c. tab. LXXXIV. 4.

34) V. c. miles plene armatus inter duas feminas aves. Mus. Gregorianum II. tab. XXIX. n. 36, cf. Gerhard Auserl. Vasenb. II. tab. CVII.

35) V. c. cum spingibus, pantheris etc. V. Catalogbi d. Mus. Camp. Ser. I. n. 12 seq. Ser. III. n. 4, Mueller und Wieseler Denkm. d. alt. K. I. tab. III. n. 16, Goettling. l. c. p. 44. n. 230, Gerhard l. c. III. tab. CCXX et CCXXIII.

36) Quam sunt qui pro Sirène casquée falso sumpserint, ut de Witte Cab. étr. p. 128. n. 287, cf. Müller und Wieseler l. c. II. II. tab. XXII. n. 242k. p. 130.

37) V. exempla in Denkm. d. alt. K. II. IV. tab. LIX et Gerhard. l. c. I. tab. XXVIII.

38) Perseus und die Gräa p. 17.

39) In duabus sub n. 33 allatis imaginibus, cf. Gerhard. Rapporte Volcente p. 165. n. 606.

40) In Geryone ab Hercule occiso. De Witte Cabinet étr. p. 88. n. 139, in Procridos morte d'Hancarville Monuments étrusq. II. tab. CXXVI, Millingen Ancient uned. monum., etiam in vase taurum Creticum ab Hercule superatum exhibenti in Bibl. Imper. Parisina, sec. de Witte l. c. n. 1. — De hac re omnino: Gerh. Auserl. Vasenb. I. p. 98 sq. II. p. 81, Prodromus mythol. Kunstwerkerkl. p. 250 sq., etiam Rapp. Volc. p. 165. n. 607, Welcker alte Denkm. III. p. 262, O. Jahn Archäolog. Beiträge p. 137. n. 66, Raoul-Rochette Monum. inéd. p. 381.

41) Duae tales aves, quarum corpora magnum oculum efficiunt, inter quas palmes; in altero latere Dionysus. Britt. Mus. Catalogue p. 43. n. 448; inter figuras Bacchias Gerh. Auserl. Vasenb. II. tab. CLXXXV.

42) V. c. quae sunt in noto monumento Xanthio.

43) V. c. Chabouillet Catalogue général et raisonne. p. 590. n. 3327, Gerh. l. c. II. tab. XCV. XCVI et CLXX.

44) Praeter ea exempla quae exstant in Denkm. d. alt. K. mentio tantum fiat vasis quod est ap. de Witte l. c. p. 62 sq. n. 60, quo loco in Minervae scuto collocata est.

45) V. Welcker. Griech. Götterlehre III. 1. p. 172.

46) V. e. c. vasa quae sunt ap. Levezow. Ueber das Gorgonenideal tab. II. n. 24 et Gerh. l. c. I. tab. LXXXVIII.

47) Gräber der Hellenen tab. LIX.

48) Beschreibung d. St. Rom III. 3. p. 489. n. 6.

§. 7.

1) Efficta ap. Inghiramium Mus. Etr. tb. XXXIII et XXXIV, Mical. Monum. ined. tb. XXII, Levezow Ueber die Entwickelung des Gorgonenideals in der Poesie und bildenden Kunst der Alten (Act. soc. Reg. Berol. scient. phil.-hist. cl. 1833) tb. I. n. 3, Müller und Wieseler Denkm. d. alt. K. I. tb. LVII. n. 280. Quae amplius de ea scripta sunt v. in iis quae de Gorgone ego disserui l. c. §. 29, p. 412.

2) l. c. p. 34.

3) V. huius galeae formas in tab. ad K. F. Hermann: Die Hadeskappe.

4) Efficta ap. Inghirami l. c. III. tb. XXIII—XXVII. Levezow. l. c. tab. I. n. 2 et Müller u. Wieseler l. c. I. tab. LIX. p. 298.

5) V. enumerationes quae dedi in iis quae de Gorgone scripsi l. c. §. 52. p. 432—434.

6) V. exempla in libello meo: Der marmorne Himmelsglobus des fürstl. Wald. Antikencab. p. 51.

7) Furtwängler Die Idee des Todes p. 131.

8) V. Piper (Gesch. der Mythologie und Symbolik der christl. Kunst I. p. 375): „nächtliches Mondsymbol zwischen den Vögeln des Apollo", Gerhard et Panofka (Neapel's antike Bildw. p. 62): „Das Mondeszeichen zwischen den Vögeln des Apollo ist eine gewöhnliche Cippusverzierung, die man witzig für die Klugheit zwischen elegischen Sängern erklärt hat." Cf. Gerhard in „Beschrei-

bung Rom's" I. p. 319 et 327. Vehementer mire interpretatur St. Victor (ad Bouillon Mus. des Antiques pl. LXXXIX n. 2): les cicognes et les colombes que l'on voit reparaître si souvent sur les monuments sépulcraux y sont des symboles de piété et de tendresse.

9) Ellis Mus. Townley. I. p. 60.

10) Homer. Il. V. 741 sq.

11) Idyll. XV. 124.

12) V. Welcker Alte Denkmäler III. p. 262 not.

13) Exempla ap. Panofk. in Gerhardii Arch. Ztg. IV. p. 207, de Witte Nouv. ann. II. p. 289. n. 4 et de Longpérier in Revue archéolog. 1844. 2. p. 782.

14) V. Dux de Luynes Annali d. Inst. 1841. p. 59.

15) Propensus fuerit aliquis ad legendum *ΣΑΡΔΟ* et *ΣΑΡΔ*.

16) Mionnet Déscr. d. Médailles I. p. 221. 222. n. 115 sq., Gerhard Ueber die Flügelgestalten d. alt. Kunst (Act. soc. Reg. Berol. scient. phil.-hist. cl. 1839) tab. I. n. 2—4. p. 209.

17) Gerhard Kunst der Phönizier (ibid. 1846) tab. III. n. 21—23.

18) Combe Mus. Hunterianum tab. LXVI. n. 19 et 20, cf. Mionnet l. c. VI. p. 635. n. 150—153, effieti etiam ap. Inghiram. l. c. VI. tb. M. n. 13.

19) E. c. statua minuta aënea Musei principalis Arolsensis operae planae, quae olim, opinor, in vase fuit pro firmamento. „Weibl. Gestalt archaisirender Kunstübung, deren Obertheil en face, Beine und Füsse en profil dargestellt sind. Ihr Haupt ist mit einer glatt anliegenden Kappe bedeckt. Sie trägt einen Aermelchiton, an dem hinten zwei grosse geschweifte Schulterflügel angebracht sind, auch an den Beinen sind Flügel, und zwar am rechten vorn, am linken hinten. Das linke Bein ist gebogen, das rechte kniet. Mit beiden Händen hält die Figur ein Rund, in welchem acht Strahlen um einen kleinen Mittelpunkt garnirt sind, vor dem Leibe" (Gaedechens die Antiken d. fürstl. Wald. Mus. p. 71. n. 146). Prorsus simile fuerit signum aëneum collectionum Goetheanarum quod Schuchardt (Goethe's Kunstsammlungen II. p. 16. n. 63) describit quodque collocatum erat cum spinge (ibid. n. 64): „Die geflügelte Gorgo kniet auf dem rechten Knie, beide Hände vor der Brust haltend. Sie ist mit einem eng anliegenden Chiton beklei-

det." Quae vestis species alias quoque in Medusa invenitur v. modo Dubois notice n. 32 bis, Panofka in Gerhardii Arch. Ztg. 1846. p. 236. — Numina cum eiusmodi discis in manibus collocatis saepius inveniuntur, v. Minerva „als Schicksalsgöttin" in Gerhard Etrusk. Spiegel tab. XXXVI. no. 1, deus Aegyptius ap. Boccheggiani Raccolta d. 200 monum. per servire etc. tab. LXXXVI. n. 4.

20) Aelian. XII. 4, cf. Dux de Luynes Etudes numismatiques p. 48, Panofka Perseus und die Gräa p. 7 sq.

TABULARUM EXPLICATIO.

TABULA I.

n. 1. Vas Mus. Britt. Sec. Panofka Perseus und die Graa. tab. I. n. 1.

n. 2. Gemma caesa Mus. Reg. Berol. Sec. Panofka Ueber verlegene Mythen. tab. I. n. 1.

n. 3. Gemma caesa collectionis Vidoni. Sec. Impronte Gemmarie dell' Instit. Cent. V. n. 13.

n. 4. Gemma caesa collectionis quae olim fuit Campana. Sec. Impronte Gemm. Cent. V. n. 12.

n. 5. Gemma caesa collectionis principis Aemilii de Wittgenstein, quae est Visbadae; cera expressa.

n. 6. Cippus Mus. Imp. Louvr. Sec. Bouillon Mus. des Antiques. T. III. Cippes choisis Romains. pl. II. n. 3. (pl. LXXXIX).

n. 7. } Nummi Sardiani. Sec. Combe Museum Hunterianum.
n. 8. } tab. LXVI. n. 19 et 20.

TABULA II.

n. 1. Effigies caelata tripodis aënei Vulcis inventi. Sec. Nouvelles Annales de l'Institut. Monum. pl. XXV.

n. 2. Amphora collectionis Casuccinae. Sec. Müller und Wieseler Denkmäler d. alten Kunst. I. tab. LVII. n. 280.

n. 3. Amphorae forma. Sec. Gerhard und Panofka Neapel's antike Bildwerke. Tabula aënea n. 2.

n. 4. Canthari forma. Sec. Gerhard Nuovo Ricerche s. forma d. vasi greci. Ann. d. Inst. 1836. tr. d'agg. C. n. 23.

EMBLEMATUM EXPLICATIO.

p. 1. Statua minuta aënea Mus. Princip. Waldeck. Sec. ipsam efficta.

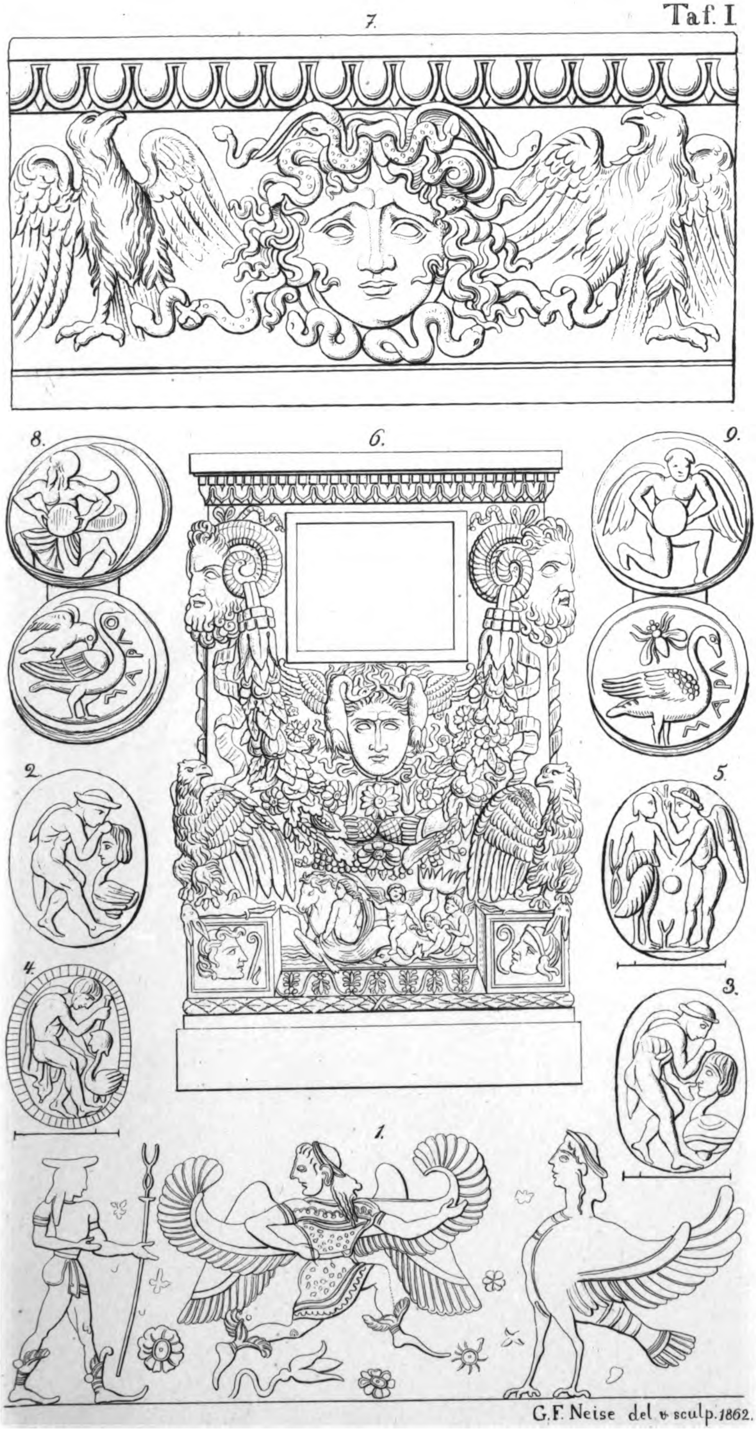
p. 27. Vas. Sec. Panofka Perseus und die Gräa. Tab. I. n. 1.

p. 28. Vas. Mus. Britt. Sec. Mical. Monumenti inediti. tab. XLIII. n. 2.

p. 55. Effigies caelata carpenti Perugini quae est Monaci. Sec. Müller und Wieseler Denkm. d. alt. Kunst. I. tab. LIX. n. 298.

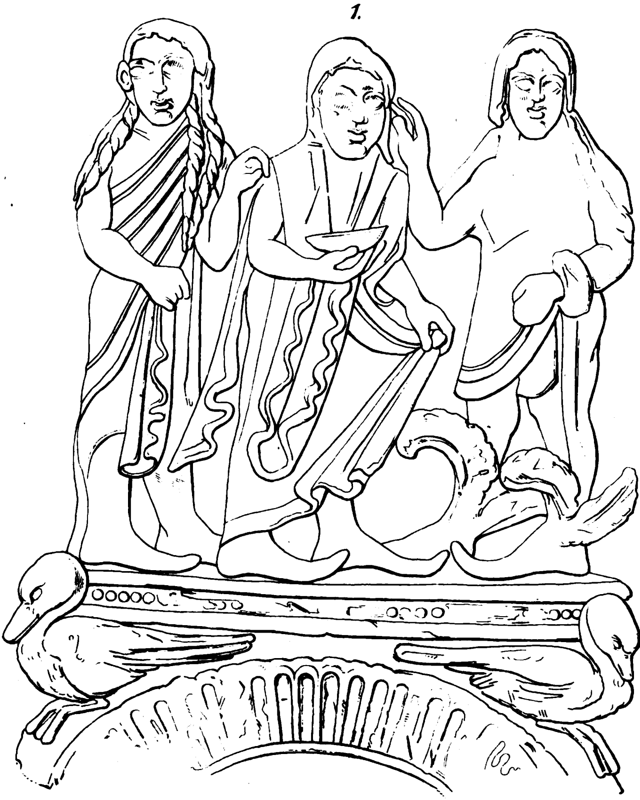
GOTTINGAE

EX OFFICINA ACADEMICA E. A. HUTH.

G.F. Neise del. & sculp. 1862.

1.

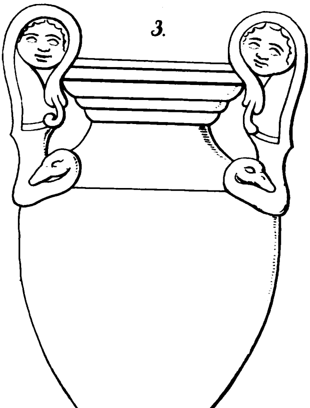
4.

2.

3.

G. F. Neise del. & sculp. 1862.